

אחדות

XXVIII. ÉVFOLYAM, 107. SZÁM • 2018. JÚNIUS • 500 Ft
5778. TÁMUZ • תמוז תשע"ח • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

ÁTFOGÓ SZOCIOLÓGIAI KUTATÁS: ERŐSÖDIK A ZSIDÓ IDENTITÁS MAGYARORSZÁGON

GALÉRIÁVAL ÉS KÓSER KÁVÉZÓVAL BŐVÜL SZENTENDRE ZSIDÓ PALETTÁJA

KI NYER AZ IZRAEL ELLE-
NI BOJKOTTON?
NÖVEKVŐ BALOLDALI ANTISZEMITIZMUS

KEDVES OLVASÓ!

A tárgyak többsége nem jó vagy rossz, hanem semleges. Az, hogy jó vagy rossz célt szolgál-e, az felhasználója szándékától függ. Egy késsel fel lehet aprítani egy vacsora hozzávalóit – vagy meg lehet vele késelni a 18 éves Shuva Malkát, aki épp vizsgázni indul. Egy márványlapot fel lehet használni házépítésre, vagy agyon lehet vele verni a 20 éves Ronen Lubarsky őrmestert, aki épp egy terroristát keres. Egy papírsárkánnyal vagy héliumos lufival el lehet szórakoztatni gyerekeket a szabadban, vagy gyújtóbombákat lehet rájuk kötni és távirányítással felgyújtani velük 2800 hektárnyi termőföldet, nemzeti parkot, gyümölcsöst, elpusztítva az állatokat, megsemmisítve a növényvilágot, felégetve a termést. A pénz sem jó vagy rossz – lehet belőle iskolát, utakat, kórházakat építeni, rászorulókat támogatni, vagy terroristahálózat építésére használni, ami kitermeli a késelőket, a kődobálókat vagy a gyújtogatókat.

Aki nem elvonult remeteként élte át az elmúlt heteket-hónapokat, az nyilván értesült róla a híradásokból, hogy Izrael és Gáza között ismét fellángolt a harc. Azonban nem biztos, hogy a fenti esetekről (késelés, kődobálás, gyújtogatás) is értesültek – azok ugyanis nem a képzelet szüleményei, hanem valós tények. Csakhogy a világsajtó – ami állítólag a zsidók kezében van a közkezdvelt konteó szerint – valahogy erről elfelejt megfelelő súllyal tájékoztatni. Sőt, arról se kaptak a széles tömegek tájékoztatást, hogy miért zajlottak a zavargások (gyorsan tisztázzuk is: Izrael Állam fennállásának 70. évfordulóját köszöntötte Gáza lakossága azzal, hogy a lezárt katonai területen keresztül Izraelbe próbáltak jutni erőszakkal, hogy ott zsidó településeket támadjanak meg, és „kitépjék a zsidók szívét”, hogy a népszerű Hamasz vezető, Yehia al-Sinwar szavait idézzük).

A világsajtó egy része azonban nem fárasztja magát az izraeli érvek megismertetésével, sokkal szívesebben oszt meg a torz féligazságokat, miközben az interneten csúcsra járatják „Pallywood”, vagyis a palesztin médiatartalom gyártók műveinek megosztását: a hamisított fotókat, beállított, vagy kiprovokált jeleneteket. Mint például arról a nyolchónapos kisbabáról, akinek a holttestét kihurcolták a zavargások közepére, azt állítva, az Izraeli könnygáztól halt meg, amivel a határt áttörni kívánó tömeget oszlatták (azt, hogy miért is vitték volna a lázongó tömegbe a kisbabát, amit épeszű ember nem tenne amúgy, senki nem firtatta...). A kamerák kereszttüzébe lökdösött kisgyerekekről, akiket arra biztatnak, hogy dobálják meg az izraeli katonákat követve, hogy a védekezést aztán izraeli agresszióként lehessen feltüntetni. Vagy éppen Szíriában meggyilkolt civilekről készült fotókat újrafeliratozva...

A békétlenség, a terror, a provokáció mindenkit megsebez, aki érintett benne, álljon bármelyik oldalon. A gyűlölködés, úgy tűnik, nem ismer lehetetlent, végtelen kreativitással adaptál régi módszereket és talál ki újabbakat a pusztításra, a hitelrontásra, az elszigetelésre és a vizálysztításra. Adj a Örökkévaló, hogy mihamarabb, még napjainkban eljőjjön a megváltás, ami véget vet a rombolásnak! *„Aki békét teremt magasságaiban, az hozzon békességet ránk és egész Izraelre!”*

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

A szentendrei Szántó-emplékház

Fotó: Cseh Viktor

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

VAN-E MORÁLJA A MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁNAK?

„Lehet bármilyen fejlett az
MI, az önálló gondolkodást,
az önálló erkölcsi, lelkiismereti
elemet nem lehet kivenni
ebből a rendszerből, mert
akkor a sok információ nem
az előnyünkre, hanem
a hátrányunkra válik.”

18. oldal

22. oldal

ŐSZEL NYELVVIZSGÁZNAK
A MAIMONIDÉSZ ELSŐ DIÁKJAI
„Amiben erős a gyermek, abban
erősíteni kell. Ugyanakkor nagyon
fontos, hogy kijelöljük a határokat,
a korlátokat, hiszen ha ezeket
ismeri, akkor ezt az élet minden
területén jól tudja majd használni.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Az álhírek, a tények
és ami mögöttük van
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Izrael védelme a katonák
és a nép morálján múlik

HOHMECOLÓ

- 61 A baloldali antiszemitizmus
A régi-új ismerős
Réti János írása
- 81 Gyengülő baloldali
filoszemita reflexek,
Izrael-barát jobboldali média
- 111 Fel nő a BDS-generáció
Interjú Gulyás Virág
self-branding szakemberrel
Steiner Zsófia írása

JIDDISKÁJT

- 141 Strasshofi transzportok
Oberlander Báruch rabbi írása

11. oldal

FELNŐ A BDS GENERÁCIÓ
„...egy generáció nő fel a BDS
hatása alatt, ami semmi máshoz
nem vezet, mint Izrael-ellenesség-
hez és zsidógyűlölethez.
Ez az igazi veszély.”

KILE

- 181 Van-e morálja a mesterséges
intelligenciának?
Interjú Köves Slomó rabbiával
- 221 Őszel nyelvvizsgáznak
a Maimonidész Gimnázium
első diákjai
- 241 Szentendrei zsidó lenyomatok
Szilánkok a szentendrei zsidó
hitközség múltjából és jövőjéből
- 271 Akinek a tőke és a pénz
kötelezettséget jelentett
Vázlatok Weiss Manfréd életéből
Cseh Viktor írása

MISPÓHE

- 301 Kóser konyha
a mullahok földjén
Így főznek az iráni zsidók
- 331 Az Álter Rebbe csodatétele
– mese

ÉCESZGÉBER

- 341 A megszállás 50 éve
Avri Gilad írása

AZ EP ELNÖKE FELSZÓLALT A KÓSER VÁGÁS ÉS A KÖRÜLMETÉLÉS BETILTÁSA ELLEN

Az Európai Rabbik Konferenciáján *Antonio Tajani* támogató-sárol biztosította a zsidó közösségeket abban, hogy szabadon gyakorolhassák vallásukat.

A brüsszeli nagy zsinagógában tartott beszédében Tajani felszólt a kóser vágás és a körülmételés betiltása ellen, mely számos tagországban a törvényhozás napirendjére került.

„Akkor érezheti magát minden állampolgár biztonságban, ha megvédjük jogait és megőrizheti identitását. Ez teremt egységet és egyenlőséget, melyek a harmonikus élet feltételei. Ez Európa egyik alapértéke” – jelentette ki.

A konferencia során *Avraham Gigi* főrabbi átadta Antonio Tajaninak a főleg lubavicsi küldötteket és más ortodox rabbikat tömörítő Európai Rabbik Konferenciájának díját. A másik díjazott *Frans Timmermans*, az Európai Bizottság alelnöke volt.

ÁTFOGÓ SZOCIOLÓGIAI KUTATÁS: ERŐSÖDIK A ZSIDÓ IDENTITÁS

Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben címmel átfogó, szociológiai felmérés készült, mely már könyv formában is elérhető. Az utolsó ilyen jellegű kutatás 18 éve készült, melynek megismétlést az EMIH más zsidó szervezetekkel együtt szorgalmazta és jelentős összeggel támogatta.

A kutatás a zsidó identitás és a hagyományokhoz való ragaszkodás erősödését mérte az elmúlt négyöt évben. Ugyanakkor fontos feladatot jelöl ki, hogy a megkérdezettek többsége még mindig csak ritkán vagy soha sem jár zsinagógába, és csak harmada tagja valamilyen zsidó vallási szervezetnek – áll ez EMIH közleményében. Mint írják, fontos jelzésnek tekintik a fenti adatokat éppúgy, mint azt, hogy a megkérdezettek az EMIH munkájával a legelégedettebbek.

A Szombat kiadó gondozásában megjelent kiadvány kapcsán az EMIH nemzetközi tudományos konferenciát rendez a világ zsidóságának világnézetében, politikai és társadalmi attitűdjeiben, illetve a hagyományokhoz való viszonyulásában végbemenő változásokról.

MEGNYÍLT A WEISS MANFRÉD NÉPKONYHA

A CEDEK Szeretetszolgálat bejelentette, hogy megnyitotta első népkonyháját. A projekt kiterjesztéseként a tervek szerint egy éven belül kóser ételt is fognak tudni biztosítani az arra rászorulóknak.

Első budapesti népkonyhánk névadójának Weiss Manfrédot választottuk, aki-

nek nagyvonalú karitatív munkája az 1900-as évek elején követendő példát mutat mindenki számára. Nevéhez fűződik több népkonyha üzemeltetésére is, ahol naponta több mint 2000 gyermek és felnőtt ebédelhetett – áll a CEDEK közleményében.

Helyszín: Budapest, VIII. kerület, Baross u. 61.

Bejárat a Vajdahunyad és Kis Stáció utca sarkán.

Június 4-től minden hétköznap 11-15 óra között várják a vendégeket.

IZRAEL ÜDVÖZÖLTE AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KILÉPÉSÉT AZ ENSZ EMBERI JOGI TANÁCSÁBÓL

A jeruzsálemi miniszterelnöki hivatal gratulált Donald Trump amerikai elnöknek, Mike Pompeo külügyminiszternek és Nikki Haley amerikai ENSZ-nagykövetnek a testület hazugságai elleni fellépésükért: „A tanács az évek folyamán bizonyította elfogultságát, ellenségességét és Izrael-ellenességét, s azt, hogy nem végzi el feladatát, az emberi jogok védelmét.”

Nikki Haley, az amerikai ENSZ-nagykövet leszögezte: országa kilépése nem jelenti azt, hogy az Egyesült Államok ne tartaná be korábbi emberi jogi kötelezettségvállalásait. A döntést magyarázva Nikki Haley meggyőződését fejezte ki, hogy az Emberi Jogi Tanács munkáját nem az emberi jogok helyzete, hanem politikai megfontolások motiválják.

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsát 2006-ban hívták életre, amikor megszüntették a világszervezet Emberi Jogi Bizottságát, mert kudarcot vallott küldetése megvalósításában. George W. Bush három éven keresztül elutasította, hogy országa csatlakozzék az Emberi Jogi Tanácshoz, arra hivatkozva, hogy az új szervezet nem bizonyította, hogy jobb lenne elődjénél. Végül, az Egyesült Államok Barack Obama elnöksége idején csatlakozott a Tanácshoz.

IZRAEL VÉDELME A KATONÁK ÉS A NÉP MORÁLJÁN MÚLIK

A zsidó nép olyan mint az őz. Ereje a belső tartásán és morálján múlik, nem „bőre feszségén”.

A mezua az egész népet védi

Isten segítségével

5736. Ros chódos elul [1976. augusztus 26.]

Brooklyn, N.Y.

A zsidó anyáknak és leányaiknak mindenhol, az Örökkévaló áldjon meg benneteket!

„Az Örökkévaló különleges ajándékot adott népünknek, mely az otthonainkat védi. Ez a mezua parancsolata. Bölcsseink egyértelműen kijelentették, hogy az otthonokat a mezua védelmezi.

Sőt, ez a védelem kiterjed a háztartás tagjaira is, amikor elhagyják otthonukat, ahogy írva van: „Isten védelmez mentedben és jöttödben, mostantól mindörökké.” Szent iratainkban áll továbbá, hogy az isteni név betűi (*sin-dáled-jud*), melyeket a mezua hátuljára írnak, a következő szavak kezdőbetűi is egyben: *Somér dálot Jiszrá-él* – Izrael ajtóinak őrzője.

Arról se feledkezzünk meg, hogy amennyire a zsidók mind egy testet alkotnak és összeköttetésben állnak egymással, úgy a mezua sem csupán az adott otthon, a benne élő emberek és a benne lévő tárgyak számára biztosít isteni védelmet, hanem minden egyes kóser mezua, melyet a zsidó otthonok ajtófélfáira erősítenek, hozzájárul népünk **minden** tagjának védelméhez, legyenek bárhol.”

Egy katonai jelkép tanulsága

Isten segítségével

1979 tavasza, Brooklyn, N.Y.

Üdvözlet és áldás,

Örömmel fogadtam az [Izraeli Védelmi Erők] északi parancsnokságának emblémáját, melyet a cfáti Chábád közösség tagjaival együtt küldött el a számomra. Köszönöm önnek és azoknak, akik nevében küldte ezt az emléktárgyat és az ehhez kapcsolódó gondolatait és érzéseit.

Olyan zsidóként, aki mindenből tanulni szeretne (a haszidizmus alapítója, a Báál Sém Tov tanításával összhangban – „Minden, amit egy zsidó lát vagy hall, tanulsággal szolgál a számára a Teremtő szolgálatával kapcsolatban”), különleges jelentést találtam ebben az emblémában, melynek középpontjában egy őz áll. Az őz az egyik jelképe szent országunknak, melyre a Tóra „az őz országaként” utal. Bölcsseink tanítása szerint az

őz egyik jellemző tulajdonsága, hogy „bőre nem korlátozza testét”. Más szavakkal, az őz rendkívül feszes bőre nem gátolja az állat növekedését, hanem éppen ellenkezőleg: alkalmazkodik és idomul hozzá.

Ebben az élet minden területére vonatkozó, általános tanítás rejlik: a „bőr”, a külső körülmények, soha sem korlátozhatják a belső lényegét. Ahogy a mondás is tartja: „a minőség a mennyiség felett”. Mindig ezt kell szem előtt tartani.

Ez az alapelv a hadsereg jellege és működése szempontjából is fontos. Kívülről úgy tűnik, hogy a hadsereg sikere a fegyverek technikai színvonalán és a katonák képességén múlik. De mindenki, aki mélyebb ismeretekkel rendelkezik a hadtudomány terén, tudja, hogy a legfontosabb dolog a katonák és parancsnokaik morálja és lelkesedése. Tény, hogy egy hadsereg spirituális ereje feleslegessé teheti a fegyverek használatát, mert képes annyira megfélemlíteni és megrémíteni az ellenséget, hogy az nem mer háborút provokálni.

Ez a népünk túlélésének titka: bár számszerűleg mi vagyunk „a legkisebb nemzet”, mégis, mivel Isten választott népe vagyunk, a könyv és a szellem népe, elkötelezték zsidóságunk iránt, a világon semmilyen fizikai erő nem veszélyeztetheti örökkévalóságunkat.

Ez az izraeli hadsereg erejének és képességének titka, a zsoltár szavaival élve: „Izrael, bízz Istenben, [mert ez garantálja, hogy] segítséged és pajzsod Ő”.

Bár természetesen mindenkinek meg kell tennie, amire képes, mégis alapvetően az Örökkévalóba vetett hitünk és az Ő választott népeként kapott státuszunk az, mely elhozza a győzelmet, és azt, hogy „Rájuk borult félelem és rettegés, karod nagyságától elnémultak, mint a kő”. Senki nem mer kezét emelni ránk, mert „a zsidóktól való félelem szállta meg őket” – a félelem azoktól, akik ragaszkodnak zsidóságukhoz.

Úgy értesültem, hogy ön segíti azokat a lubavicsi fiatalembereket, akik az izraeli hadsereg morálját igyekeznek emelni, és közelebb hozni a katonákat a Tórához és a parancsolatokhoz. Természetesen, ahogy minden jóra vezető törekvés esetében, itt is folytatnia és erősítenie kell közreműködését. „Az Örökkévaló erővel ruházza fel népét, az Örökkévaló békével áldja meg népét”.

m. Schwartz

BALOLDALI ANTISZEMITIZMUS

A RÉGI-ÚJ ISMERŐS

Egyre többen eszmélnek rá arra a Magyarországon még kevésbé ismert jelenségre, hogy a magát progresszívnek mondó baloldal vált az antiszemita retorika új terepévé. Azonban, mint tudjuk, nincs új a nap alatt: ennek a jelenségnek a gyökerei a Szovjetunióban keresendők. **RÉTI JÁNOS ÍRÁSA**

„Auschwitz azt jelentette, hogy megöltek hatmillió zsidót, és Európa szemétdombjára vetették őket, azért, mert figyelmesek lettek a zsidók és a pénz kapcsolatára. Az imperializmus és a kapitalizmus rendszerének keménymagja, a pénzügyi tőke és a bankok váltották ki az emberek gyűlöletét a pénz és a kizsákmányolás ellen, valamint a zsidók ellen... Az antiszemitizmus valójában a kapitalizmus gyűlölete.”
Ulrike Meinhof baloldali terrorista a '70-es években.

Az elmúlt hetekben – néhány éves-évtizedes késéssel – a hazai nyilvánosságban is többször megjelent, hogy Európa zsidó közösségeit ma már elsősorban nem az antiszemitizmus jól ismert, „hagyományos” szélsőjobboldali formája, hanem az Izrael felé irányuló baloldali gyűlölet és az iszlám zsidóellenesség fenyegetik. Nem beszélve arról, hogy e két csoport egymást erősítve fordul a régi-új ellenségkép, Izrael, mint zsidó állam ellehetetlenítése felé. Az egyelőre szórványos figyelmeztetések csaknem mindenütt a tagadás falába ütköznek. A hazai progresszívek közösségi fórumokon kéri ki maguknak a „gyanúsítgatást”, a rasszista hatalom alattomos kísérletének tartva az „új gyűlöletkampányt”, ami csak az igazság utolsó talpon maradt harcosaira kíván újabb csapást mérni, miközben „elfedi a valódi antiszemitizmust”. Ami, természetesen, továbbra is a jobboldal privilégiuma maradt. Mindeközben folyamatosan szidják Izraelt.

A tagadás, a valóság felismerését

akadályozó ideologikus gondolkodás, és az elnyomó hatalom *valós szándékait* leleplező összeesküvéseleméletek gyártása nem mostanában került a baloldal működési protokolljai közé. Az azonban már kevésbé ismert, hogy a baloldalhoz köthető „új antiszemitizmusban”, az anticionizmusban valójában semmi új nincs. Az antiszemitizmus a progresszív politikai program, az anticionizmus pedig a zsidó állam megszületésétől kíséri végig a baloldal történetét.

DICSTELEN KEZDET

Már a felvilágosodás legnagyobbjaira is jellemző volt, hogy a hagyományos zsidóságot a sötét középkorral azonosították. Ezek után egyáltalán nem meglepő, hogy mondanivalójukat gyakran erőteljes zsidóellenes élel fogalmazták meg. Voltaire és társai zsidókkal szembeni kirohanásokban bővelkedő társadalomkritikája Marxra is komoly hatást gyakorolt. Saint-Simon és Fourier francia követői, az úgynevezett utópista szocialisták szintén nem fukarkodtak a zsidókat gyalázó megjegyzésekben. Maga Wilhelm Marr, az antiszemitizmus fogalmának a megalkotója is radikális szocialistaként kezdte. Nem véletlen, hogy kritikája elsősorban a zsidók gazdasági tevékenységére irányult, ahogyan a Német Keresztényszocialista Pártot 1878-ban megalapító Adolf Stöckeré is, aki a vallásos antijudaizmust áttudományos rasszizmussal és szocialista gazdasági elképzelésekkel elegyítve hozott létre kelendő *szellemi* terméket.

Ezt a politikai programot Marx emelte kiforrott világmagyarázattá, miközben a modern antiszemita terminológiát is sikerült megteremtene. Miután a szocializmus elsődleges célja a fennálló társadalom radikális megváltoztatása, ehhez a hagyományos családmódel eltörlése mellett a vallás és a magántulajdon megszüntetésén keresztül vezet az út. Márpedig – amint arra Marx a hegelianusok nyomán számtalanszor rámutatott – a zsidók igazi vallása valójában a pénz. Legfontosabb tulajdonságuk ezért a haszonlesés, a kufárkodás. „*A pénz Izrael feltön szerető istene, aki előtt nem lehet más isten*” – írta, ezért ahhoz, hogy a pénzimádat véget érjen, magát a kapitalista rendet, a pénz általi kizsákmányolás lehetőségét kell egyszer s mindenkorra eltörlölni. Ekkor, és csak ekkor érhetne véget a zsidóság kiváltságos helyzete, és történhetne meg „az emberiségnek a zsidóság alól való emancipációja”.

EGY SIKERES KOMBINÁCIÓ

A szocialista utópia ilyen módon a kezdetektől fogva szorosan összefonódott a hagyományos zsidóság felszámolásának programjával. A zsidókkal azonosított partikularizmus, a magántulajdon iránt tanúsított tisztelete és a kereskedelemben és pénzügyekben való jártassága mind-mind ellentétben állt a szocializmus céljaival. A kapitalizmus „kreatív rombolása”, a hagyományos keretek felbomlása válsághelyzetek sorával szembesítette a modernizálódó európai társadalmakat. Az új kor felé tartó átmenetben –

éppen az antiszemita teoretikusoknak köszönhetően – a zsidó alakja a hagyományos társadalmak szövetségét megbontó, démonikus erők metaforájává vált.

Ezt a képzetet a szovjetek tudatosan használni is kezdték. Társadalomátalakító kísérletük során a „népbarát” intézkedéseiket a spekuláció és a haszonlesés kártételeinek régóta esedékes orvoslásaként állították be. A kereskedelemmel és a pénzügyekkel kapcsolatban hagyományosan gyanakvó tömegeknek pedig nem jelentett nehézséget, hogy a bolsevikok által orvosolni hivatott nehéz helyzetük *okozóit* kikkel azonosítsák.

Miután azonban a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt és szövetségeseinek rémtetteit követően az antiszemitizmus hagyományos változata széles körben végképp elfogadhatatlanná vált, a megszülető zsidó állam került a baloldali blokk paranoid gyűlöletének fókuszába. A kommunisták többsége már az 1930-as években meg volt győződve arról, hogy a cionizmus történelmi hiba, teljes képtelenség, ami a nacionalizmus anakronisztikus formájaként ellentétben áll a szocializmus nemzetköziségével, ilyen módon a világkapitalizmus küszöbön álló halálakor a judaizmushoz hasonlóan el is fog tűnni.

A SZOVJET ANTICIONIZMUS

Bár Sztálin a brit visszavonulást követően kezdetben saját geopolitikai céljait szolgáló lehetőségként számolt Izrael megalakulásával és potenciális szövetségesként tekintett a zsidó államra, ez a kezdeti taktikus jóindulat hamar a leplezetlen ellenszenvnek adta át a helyét. 1953-ban Sztálin sokkoló bejelentést tett: zsidó orvosok egy csoportja meg akarja mérgezni a szovjet felső vezetést. Csak a generalisszimusz halála akadályozta meg ezzel összefüggő tervének végrehajtását, kétmillió zsidó Szibériába deportálását. Megszületett az anticionizmus, amely a „testvéri, haladó arab népek felszabadító harcának” bőséges anyagi és katonai támogatásával nem kevesebbet, mint az amerikai imperializmus

kinyújtott karjaként értelmezett Izrael teljes megsemmisítését tűzte ki céljául. A szovjet érdekszférában egymást érték az anticionista perek, mi több, a Szovjetunió nagyszabású kampányt kezdeményezett annak érdekében, hogy a cionizmus és a náciizmus egymásnak megfelelő fogalmakként jelenjenek meg a közgondolkodásban. **A '60-as években megszülető „palesztin nép”, és a vajúdás során szintén életre kelt palesztin és az azzal számos ponton összefonódó nyugat-európai szélsőbal terrorizmus ugyancsak a Kreml nagyvonalú taktikai és kommunikációs pártfogását élvezhette.**

A POSZTMODERN BALOLDAL ÉS AZ ISZLÁM HÁZASSÁGA

A Szovjetunió összeomlása azonban a marxizmusra is komoly csapást gyakorolt. Csakhogy az ortodox baloldal helyére lépő és a nagy, világmagyarázó narratívákat tagadó, relativista posztmodern progresszívek figyelme az identitás-politikai témák mellett az állításuk szerint jelenkori gyarmatosítóként fellépő Izrael felé fordult. Az izraeli-arab szembenállás leírásához az úgynevezett supercesszionizmus, vagy behelyettesítő teológia érvkészségét veszik alapul. Amint az eredeti verzió állítása szerint a Teremtő és a keresztények kapcsolata mintegy „helyettesíti”, „beteljesíti” a zsidóknak tett ígéretet, úgy helyettesíti a jelen korban Izrael a náciakat, a palesztinok pedig a holokauszt korszakának tragikus sorsú zsidóit. Ugyanígy lett a „kulturálisan asszimilálhatatlan félázsiai horda” egykori képviselőiből európai gyarmatosító, aki betolakodott, de beilleszkedni azóta sem tud az arab Közel-Keletbe. A „palesztin szabadságharc” pedig érzelmegzadagon ábrázolt helyettesítőjévé vált „a szocializmus győzelméért vívott nemzetközi küzdelemnek”. Ez a behelyettesítésekkel operáló elbeszélés nemcsak enyhülést kínál a holokauszt bűne miatt, hanem a társadalmi igazságosság bajnokai által hön áhított morális felsőbbrendűség pozícióját is: erkölcsi

magaslatot, ahonnan messze dörög minden Izraelt elítélő, kemény szó.

Az elbeszélés sikeréhez nem férhet kétség. A baloldali újságírók által dominált nyugati sajtótermékekben megjelenő magyarázat szerint a cionisták ki akarják irtani az általuk alacsonyabb rendűnek tartott, sokat szenvedett palesztinokat, bakancsaiik szüntelen dübörögnek véráztatta földjeiken. A gázai fejleményekről tudósító képriportokban Dávid küzd Góliát ellen, a válságövezetet *valamiért* előzőnlő gyerekek vére a varsói gettó ártatlan zsidó fiataljainak szenvedését idézi.

A különböző társadalmi egyenlőtlenségek, hierarchiák és hatalmi relációk feltérképezésére szakosodott legújabb progresszív trend, az interszekcionalitás hívei Izraelt a nyugati kolonializmus előőrseként ítélik el. De az interszekcionális baloldal úgy vágyja a tökéletes igazságosságot, hogy – *hívó* posztmodernként – közben tagadja a normatív igazságosság lehetőségességét. Ezért fordulhat elő, hogy a korszerű progresszívek bármikor készek elítélni az egyetlen demokráciát a Közel-Keleten, miközben figyelmen kívül hagyják ellenségei mérhetetlen szenvedéssel járó bűncselekményeit.

A mai globális progresszív baloldal ráadásul minden igyekezetével próbálja a cionizmussal szembeálló politikájának antiszemita jellegére rámutató kritikákat ellehetetleníteni, miközben az úgynevezett „iszlamofóbiát” új antiszemitizmusként jelöli meg. Ez utóbbi egyébként a legtöbb esetben nem jelent többet, mint azoknak a megbélyegzését, akik az iszlám teológiának a modern demokráciákkal összeegyeztethetetlen alapelveire és az azokból következő tolerálhatatlan tettekre merészlik felhívni a figyelmet. Ezzel egyidőben szövetségeseiket keres és talál a muszlim világban.

A forradalmi szolidaritás „az izraeli népirtással” szemben pedig ideig-óráig talán valóban képes elfedni a koalíció törekvésességét, a szekularizmus és a fundamentalista vallásosság, a feminizmus és az iszlám nőkről vallott felfogása között tátongó óriási szakadékot.

NEWS

GYENGÜLŐ BALOLDALI FILOSZEMITA REFLEXEK, IZRAEL-BARÁT JOBBOLDALI MÉDIA

A Tett és Védelem Alapítvány munkatársai folyamatosan szemlézik a magyar sajtót. Tapasztalataikból időközönként elemzéseket adnak közre, melyek segítségével áttekinthetjük egy-egy esemény médiavisszhangját. Összeállításukban a májusi gázai zavargások kapcsán készített összeállításainkból válogattunk. A teljes elemzések a tev.hu internetes portálon is olvashatóak. TEV.HU

AZ ELEMZÉS METÓDUSA

Elemzésünk tárgya a májusi gázai zavargásokról adott médiakép. Metodológiánk a címkékre (Izrael, izraeli, Gáza, palesztin) való keresés, és az ezek alapján kapott találatok elemzése. Itt fontos megjegyeznünk, hogy egyes orgánumok – mint például a Magyar Narancs – cikkeit nem tudtuk elemezni hanyag címkézésük okán. (Keresésünk január óta csupán egyetlen Izraellel foglalkozó cikket mutatott a magazin honlapján). Terjedelmi korlátok és a hazai médiapiaci sajátosságok okán az MTI hírszolgáltatának elemzését hamarosan külön cikkben vesszük górcső alá.

BALOLDALI LAPOK ÉS PORTÁLOK

index

Az Index.hu a legnagyobb olvasottságú, piacvezető, értékeiben liberális orgánum. Pozitívum, hogy a lap beszámolt Izrael Gázába küldött orvosi segélyszállítmányairól, mely a másik két portálnál nem, vagy nem ellenséges megjegyzésektől mentesen jelent meg. Az áldozatokról szólva az Index.hu nem említette azt a tényt, hogy többségük a Hámász saját embere volt, illetve azt a benyomást keltette, hogy a helyzet igazságosabb lett volna, ha

több izraeli sérül (esetleg hal) meg. Emellett nem említették, hogy a Hámász izraeli települések elfoglalását célozta a határ-áttöréssel.

A tüntetések okaként a lap rendszeresen az amerikai követség Jeruzsálembé költöztetését adta meg – alkalmanként hozzáírva Izrael hetvenedik születésnapját is –, nem téve egyértelművé, hogy a tüntetések a követség megnyitása előtt is zajlottak. A lap azonban mindenfajta korrekció nélkül közölte a minimum kétséges hírt, miszerint egy gázai csecsemő is meghalt a tüntetések során, miután izraeli könnygázt lélegzett be, és azt a logikus kérdést sem teszi fel, hogy mit keresett egy csecsemő egy életveszélyes határostromon.

!!444!!!

Az Index.huból kivált portál már határozottan ellenségesebben kezelte Izraelt. A lap a fiatalos újságírás és az objektivitás hívószavaival él, cikkeit azonban a cinizmus, az egyoldalú tájékoztatás és a látványos Izrael-ellenes hangvétel jellemzi. Elemzésünk napján közölt összefoglalójukban Izrael Állam állandó egzisztenciális fenyegetettségét, létéért folytatott küzdelmét, polgárainak biztonságára tett lépéseit úgy foglalta össze a 444.hu, hogy

„Izrael lebombáz ezt-azt, ha éppen veszélyeztetve érzi érdekeit és biztonságát”, a soron következő mondat szerint hozzájárulva ezzel a „pokol bugyranak” kialakításához. A lap mindenfajta kommentár nélkül közölte Recep Tayyip Erdogan török elnök szavait, melyekben a nácihoz hasonlította Izraelt.

Izraeli állásfoglalásokat ezzel szemben nem közölt a lap külön cikkben a helyzetről, mindössze Jair Netanjahu, Izrael miniszterelnöke fiának obszcén Twitter bejegyzésének szentelt cikket, nyilván nem a jóindulat és az egyensúlyozás szándékával.

A hírközlésbe oltott véleménynyilvánítás tükröződik a 444.hu azon gyakorlatából, hogy még a Gázába vitt segélyszállítmány hírének címébe is beleírták, hogy „miután hétfőn megöltek 58 palesztin tüntetőt”. A lap korábbi összefoglalójában sem közölt izraeli álláspontot a tüntetésekkel kapcsolatban, noha szerepel az ENSZ, az Amnesty International, Németország és Nagy-Britannia véleménye is a cikkben.

A Mérce, melyről már megállapítottuk, hogy jelenleg a Magyarországon üzemeltetett hírportálok közül a legerősebben Izrael-ellenes

hangot megütő, egyes elemeiben az antiszemitizmus határmezsgyéjén táncoló médium, ezúttal kevés teret szentelt a gázai zavargásoknak. Az izraeliek által Gázába küldött segély hírét meg sem említik.

Ezek mellett a MÉRCE.hu Facebook-oldalán megosztott egy palesztin propaganda-videót, melyet a Budapesti Szolidaritás Palesztinával közösségi oldal feliratozott. Utóbbi oldal bejegyzéseiben „apartheid” vádolja Izraelt, és antiszemita karikatúrákat oszt meg a gyermekek életét kioltó Netanjahuról. (Ezzel feltámasztva a középkori vérvádakat).

Szintúgy érdemes követni Zsurzsán Anita, a portál szerzőjének közösségi oldalát, aki nemrég egyszerűen a „fascism” szóval osztotta meg az izraeli védekezésről szóló hírt. A bejegyzést azóta eltávolította, de továbbra is ott díszleg falán a szöveg, miszerint az izraeliek „gyilkoltak” Gázában. A tényeket, miszerint a leölt zavargók döntő többsége ismert terrorszervezetekhez tartozott, hogy a zavargók célja az izraeli városokba való betörés volt, vagy hogy a zavargóknak a Hamász fizetett, amennyiben sikerült megsérülniük, nem osztotta meg olvasóival.

NÉPSZAVA

A több mint száz éves múltra visszatekintő Népszava napjainkra a legnagyobb példányszámú nyomtatott baloldali lap maradt a Népszabadság bezárását követően. A lap korábban nem volt ismert Izrael-ellenes narratíváról, és máig számos illusztris cionista szerző kifejti véleményeit az orgánium oldalain.

Az Izrael 70. születésnapját kísérő gázai határmenti incidenseket a lap a fentiek ellenére meglepően ellenséges hangnemben kezelte. A Népszava két cikkének címébe önkényesen elhelyezte a „vérfürdő” kifejezést, azt a látszatot keltve, hogy a zsidók szeretnek mások vérében fürdőzni. (A kérdés, miszerint akkor a dzsihadista Hamász mit szeret csinálni, nem tárgyalta a lap). Noha

áprilisban még tisztában voltak azzal, hogy a tüntetések oka Izrael Állam 70. születésnapja – azaz a tüntetések lényegét tekintve Izrael létjogosultságát vitatták el –, imént idézett cikkében már „a diplomáciai váltásnak” tudta be a „vérfürdőt”.

A baloldali hetilap érdekes módon kimondottan kevés helyet szentelt a gázai zavargásnak, ám tény, hogy hetilapként nem tarthat igényt olyan részletességre, mint egy naponta többször új tartalommal jelentkező portál vagy napilap. A lap, mint az eddig elemzett többi baloldali orgánium, szintúgy mérsékelten adott teret önálló izraeli véleményeknek a gázai zavargással kapcsolatban. Teljes cikkben idézte az ENSZ elítélő nyilatkozatát, Netanjahu fiának a 444.hu által citált obszcén Twitter-üzenetét, ám az izraeli miniszterelnök tényleges apológiájának mindössze egy mondat erejéig adott teret, miután már hosszasan bemutatta a Guardian és az Al-Dzsazíra (!) álláspontját. Nem teljesen világos, hogy az erősen antidemokratikus katarai portál véleménye miért relevánsabb, mint a Közel-Kelet egyetlen demokráciájáé. Egy másik cikkében idézte Izrael belgiumi követét (!), aki utalt arra egy interjújában, hogy a palesztin halottak nagy része terrorista volt. A lap azonban nem idézte a hírt, miszerint a Hamász beismerte a tényt.

Ezzel szemben fontosnak tartotta megosztani, hogy egy rasszistának tartott jeruzsálemi focicsapat felvette Donald Trump nevét.

JOBBOLDALI LAPOK ÉS PORTÁLOK

A legfontosabb jobboldali napilap kétségkívül a Magyar Idők. A félhivatalos kormánypárti napilap közli a kormány állásfoglalásait, a

hazánkban található követségek is elsősorban a lap álláspontjából tájékozódnak. Logikus következtetés lenne tehát, hogy a Magyar Idők szinte teljes egészében a kormányzati Izrael-barát külpolitikai vonalat kellene, hogy kövesse. Ezzel szemben azonban az látható, hogy meglepő mértékű önállóságot tanúsít a közel-keleti konfliktus ügyében, elsősorban arabbarát oldalra húzva. Mindennek oka lehet a külpolitikai rovat Magyar Nemzettől és Magyar Hírlaptól örökölt, hagyományosan Izrael-ellenes vonala is. (Sitkei Levente, Lovas István).

A lap több véleménycikkből is foglalkozott Izraellel, törekedve a lavírozó, egyenlőségjelet tevő hangnemre, ám így is főleg a zsidó államra helyezve a felelősséget. Így például Szócs László cikkében a zsidó állam alapításával kapcsolatban az izraeli megszállás kifejezést idézőjel nélkül használja, minden jel szerint komolyan gondolva azt.

Érdekes, hogy a lap főleg szerzőkkel ellátott, véleményt megfogalmazó írásokban foglalkozott a helyzettel, a legtöbb híradás az MTI anyagainak száraz átvétele.

A Magyar Idők láthatóan nem kíván olyan cikkeket közölni, melyekből diplomáciai bonyodalom fakadhatna, látványosan egyik oldal álláspontját sem támogatja.

A Szombat zsidó folyóirat korábban már közölt elemzést a 444.hu és a 888.hu Izraelhez való hozzáállásának összehasonlításáról. Megállapításuk volt, hogy a 888.hu „barátiabb hangnemben kezeli a zsidó államot, mint progresszív konkurenciája”. Ugyanezt igazolja mostani elemzésünk is.

A lap a magyar médiában egyedüli módon (!) teljes cikket szentelt Netanjahu álláspontjának, tisztázva azt is, hogy a tüntetők között ott voltak a Hamász emberei, akik be akartak törni Izrael területére a határ áttörését követően.

Még fontosabb azonban a portál véleményrova, mely nyíltan Izrael-barát álláspontot képvisel. Így például Megadja Gábor eszmetörténész által jegyzett publicisztika, melynek konklúziója, hogy az Izrael-ellenes progresszív narratíva nem más, mint egy újfajta vérvád: „Már nem keresztény kislányok vérével védő 'tetűhintás biboldók' vannak a narratívában, hanem a hamisítatlan nyugati, liberális erényfitogató morális pánikkeltés”.

A 888.hu jelenleg a leginkább Izrael-barát magyar hírportál.

Pesti Srácok.hu

A Huth Gergely által szerkesztett Pesti Srácok sajátos szereplője a jobboldali portáloknak, már ami az Izraellel való kapcsolatot illeti. A lap korábban teret adott (igaz, nem Izrael-ügyben) Varga B. Tamás írásainak, aki magára deklarálta „anticionistaként” utalt. A szerzőt később eltávolították. Napjainkra a portál kettős álláspontot képvisel Izraellel kapcsolatban. A Gázába küldött izraeli segélyszállítmányról úgy írt, hogy „Sortűz után kötszert is visz a Gázai övezetbe Izrael” – nem kis mértékben a 444-hez hasonló nyelvezet használva. A portál máshol arról ír, hogy egy csecsemő is áldozata volt a gázai tüntetésnek. Következő cikkének címe azonban: „A Hamász propagandagépezete aljas módon hazudott az izraeli határnál elhunyt csecsemőről”. Ezek a cikkek szerző nélküli szemlék, melyeknek egyedül címadása mutatja az éppen ügyeletes újságíró elköteleződését.

A portál álláspontja tehát megosztottnak látszik Izraellel kapcsolatban, azonban a véleménycikkek terén látványosan Izrael-párti.

A Rajcsányi Gellért által szerkesztett Mandiner hagyományosan Izrael-

rael-barát, filozsemita álláspontot képviselő lap. A portál láthatóan egyfajta budai, konzervatív-urbánus hangvételt képvisel.

A fentiek tükrében érdekes, hogy a gázai konfliktus esetében egyáltalán nem képviselt egyértelműen Izrael-párti hangvételt. A portál ugyan beszámolt az izraeli segélyszállítmányokról Gázába, ám külön cikkben adott teret Irán „háborús bűnösöző”, Izrael-ellenes álláspontjának, illetve Erdogan „nácizó” nyilatkozatának, míg az izraeli véleménynek nem.

LOVAS ISTVÁN

A TEV külön pontban tárgyalja, „a hazai jobboldali külpolitikai újságírás hosszú évek óta meghatározó alakjának”, az elemzés elkészülte óta elhunyt Lovas Istvánnak a munkásságát. „Lovas, aki korábban maga is jelentkező származása okán izraeli állampolgárságra – melyet a zsidó állam antiszemita írásai miatt elutasított –, írásaiiban agresszívan, már-már megszállottan Izrael-ellenes álláspontot képvisel.” – áll az elemzésben, kiemelve, hogy Lovas ezeket az írásait főleg saját oldalán jelentette meg. Emlékeztetnek arra is, hogy Lovas egy korábbi Twitter-üzenetében, melyet Bayer Lili magyar-amerikai újságírónak címzett, az izraeliek „etnikai kitisztítását” követelte a zsidó állam területéről.

A portál ezek mellett átvette Gádó János cikkét a Szombathól. Érdekesebb azonban, amit saját szerzőitől jelentett meg, összesen két írást. Trombitás Kristóf írása szélsőségesen Izrael-ellenes, elemeiben antiszemita toposzokat tartalmazó szöveg, míg Veszprémy László Bernát a Veritas Történetkutató Intézet történésze kiemelkedően objektív és méltatandó írással jelentkezett. A szöveg utal a jobboldali sajtóban beállt friss változásra.

Az írások láthatóan megosztották a lap olvasóit (a Mandiner.hu kivételes módon olyan oldal, ahol „tetszik”-elés és „nem tetszik”-elés

is lehetséges az olvasók számára). Elemzésünk írásakor Trombitás cikke 35 „tetszik” és 39 „nem tetszik” értékelést kapott, azaz kicsivel vezettek a negatív értékelések. Veszprémy írása 35 „tetszik”-et és 28 „nem tetszik”-et kapott, azaz kicsivel vezettek a pozitív értékelések. A jobboldali olvasók láthatóan megosztottak az Izrael-témában, a támogató vélemények épp csak, hogy dominálnak.

KONKLÚZIÓ

A baloldali lapokkal kapcsolatban ugyan korábbi eredményeinket erősítik a mostaniak – azaz Izrael-ellenes narratíva dominál –, ám látható, hogy a régebb óta a piacon lévő orgánumok nem annyira nyíltan követik a nyugati, progresszív anticionizmus irányzatát, mint a korábban vizsgált Index.hu, 444.hu és Mércé.

A jobboldali sajtóban a megosztottság egyértelmű. A Magyar Idők és a Mandiner.hu egyes szerzői például látványosan nem akarják egyenlő morális mércével kezelni Izraelt. Ugyanazok az oldalak, amelyek a nyugati terrorizmus és iszlámizmus kérdéseit metsző kritikával kezelik, képesek kesztyűs kézzel bánni a Hamász és a palesztin dzsihád ügyében. Nehéz lenne ebben nem észrevenni az Izraellel szembeni ellenérzéseket.

Más jobboldali portálok, mint a Pesti Srácok, vagy főleg a 888.hu már egyértelműbben Izrael mellett teszik le a voksukat, reálisan látják a Hamász által jelentett terrorfenyegetettséget, és objektíven szemlélik Izrael önvédelmi harcát. Egyes szerzők – így Szerencsés D. Márton, Oláh Gellért, Megadja Gábor, vagy a Mandinernél Veszprémy László Bernát – kiemelkedően aktívnak mutatkoznak a zsidó állam mindennapos egzisztenciális fenyegetettségének bemutatásában. Más jobboldali szerzők – így Lovas István vagy Trombitás Kristóf – továbbra is a régi vonalas, azaz az „ódivatú antiszemitizmus” és az „új antiszemitizmus” kettősét ötvöző hír- és publicisztika-gyártást folytatják.

FELNŐ A BDS GENERÁCIÓ

Interjú GULYÁS VIRÁG self branding szakemberrel

A Boycott, Divestment, Sanctions Moovment (Bojkott, Pénzkivétel és Szankciók Mozgalom) célja, hogy ellehetetlenítse Izraelt, mely szerintük apartheid állam, elnyomja a palesztinokat. Csak hogy a BDS nem egy egyszerű véleménynyilvánítási fórum, hanem egy hatalmas szervezet, amely az emberségesség álcája mögött a terrort, a pusztítást támogatja, jórészt antiszemita indíttatásból. Gulyás Virág New Yorkban él, és miközben cégeket és művészeket segít abban, hogy jobban meg tudják ismertetni magukat, Izrael szószólója is lett. STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

– Balett-táncosból lettél több más állomáson át self branding szakember, aminek nem is tudom, van-e magyar megfelelője. Hogy kerül ebbe bele Izrael?

– Talán személyes márkaépítés a használt magyar szó erre. De azért ez ennél többet jelent. Lényegében az újmédia adta lehetőségekhez építtek stratégiákat, hogy az üzenet eljusson a célközönséghez és úgy, hogy annak tényleges hatása is legyen.

2012-ig Izrael teljesen periférián volt az életemben. Tudtam, hogy létezik, tudtam, hogy egy érzékeny téma, de ha bármi véleményem volt is, az nem mondható jónak. Hogyan is lehetett volna jó, amikor úgy nőtünk fel, hogy tudtuk a zsidó vicceket, a sztereotípiákat, a konspirációs elméleteket, de mást nemigen. Majd jött a holokauszt témája, amit addig erőszakoltak belénk, hogy ismét csak azt éreztük, a zsidókból elég már. Azt azonban sosem tudtam, hogy találkoztam zsidókkal, hiszen, és ne felejtjük el, hogy '85-ös születésűként én nem az internet szabad világában nőttem fel, a képek azt sugallták, hogy a zsidók azok a pajeszos, fekete kalapos furaságok a 7. kerületben. Nem melleleg a balettiskolám is a zsidó negyed közepén volt, így tényleg ennyi jött át ebből a kultúrkörből. Az szerintem még ma

sem megy otthon annyira, mint például Amerikában, hogy egy idegentől megkérdezhetem, hogy zsidó-e. Így leélhetünk egy egész életet az előítéleteinkkel, holott lehet, hogy a legjobb barátunk épp zsidó.

Ahogy itt válaszolok neked, be kell valljam, minden egyes alkalommal, amikor kimondom, hogy zsidó, akaratlanul is negatív kicsengése lesz a szónak. Érdekes, nem?

A 2012-es izraeli utam teljesen megváltoztatta az életemet. Az első utam, amit 15 másik követett az elmúlt 6 év alatt, egy érzelmi reakciót váltott ki belőlem. Maga Izrael, amit bejártam a libanoni határtól a jordániai látképig, teljesen elvarázsolt. De más is volt itt: az a hihetetlen elfogadás és befogadás, ahogy felém fordultak. Az évek során az érzelem mellé tudás is párosult, és ma a klienseim 90%-a zsidó vagy izraeli intézmény, cég, művész, coach vagy épp rabbi, és jövőre diplomázom a manhatteni Touro Egyetem zsidó szakán.

– Mit gondolsz az Izrael ellenes bojkottról? Miért olyan népszerű?

– Mert PC és mainstream. Miért olyan népszerű a migráns elfogadást nyomó PR Nyugat-Európában? Mert ma mindenki „virág-terápiát” akar alkalmazni. Ez annyit tesz, hogy öleljük és fogadjuk el egymást

NÉVJEGY GULYÁS VIRÁG

- SZÜLETETT: 1985
- FOGLALKOZÁSA: Branding Strategist

akkor is, ha a másoknak kés van a kezében. Érdekes dolgok ezek, és hivatkozhatunk emberi jogokra vagy épp a Bibliákra (szándékos a többszám), egyik sem mondja ki azt, áldozd fel magad.

Az Izrael-ellenes bojkott nem újkeletű dolog. Az arabok alkalmazták ezt már jóval a náci propaganda előtt is. Majd jött Hitler, majd Izrael megalakulása után a bojkott jött az ENSZ-es jogszabályokon keresztül.

Tehát a koncepció nem új, az esz-
közök azok. És itt jön be a *branding*.
Ma a bojkott mozgalmat úgy tálal-
ják, hogy nincs olyan egészséges
EQ-jú ember, akit ne érintene meg.
Lényegtelen, hogy vannak-e tények,
ma, a közösségimédia-kampány egy
dologra épít: emóciókra. A BDS erre
játsszik, és be kell valljam, zseniálisan
csinálják.

Persze megközelíthetjük a választ
úgy is, hogy a „hátrányos helyzetű”,
az „elnyomott”, mindig nyer egy
ügynevezett PR háborúban. Ma
Izrael egy erős állam, és a palesztin
arabok az elnyomottak.

Így, ha PC és mainstream akarsz
lenni, akkor Palesztin zászlóval tün-
tetsz a Times Square-en, még akkor
is, ha a térképen rá sem tudnál mut-
tatni Izraelre.

**- El lehet választani az antiszemi-
tizmust és az Izrael-ellenességet?**

- Nehezen. Az Izrael-ellenesség egy
újra csomagolt, újra marketingelt
formája az antiszemitizmusnak.
Lehet amögé bújni, hogy mi csak
Izraelt kritizáljuk, és az nem anti-
szemitizmus, de a valóság azért más-
t mutat. Amikor mindegy, hogy Szí-
riában például többszáz gyereket
ölték meg tavaly, mi csak azzal az
egy palesztin kisbabának a halálával
foglalkozunk, aki a többezer erőszak-
os protestáló között meghal, akkor
gond van.

Ha gyermek és gyermek halála
között különbséget teszünk, ak-
kor az nem csupán Izrael-ellenes-
ség. Amikor az önrendelkezés joga
mindenkinek adott, kivéve a zsidó
népnek, az antiszemitizmus. 99 szá-
zaléka azoknak az eseteknek, amikor
azt mondják, hogy nem vagyunk
zsidóellenesek, csak Izraelt kritizál-
juk, megbukna Natan Sharansky 3D
tesztjén. A 3D pedig (*demonization*,
double standards, *delegitimization*) démo-
nizálás, kettős mérce és delegitimi-
zálás.

**- Mennyire szervezett ez a mozga-
lom?**

- Ijesztően szervezett. Tényleg. Ren-
getegen alábecsülik a mozgalmat,
mert, ha nem ismered a részleteket,

nem látod át, hogy lényegében a
BDS egy nagy ernyőszervezet, ami
konkrétan terrrorszervezetektől kap
pénzt, vagy épp oda juttatja a be-
folyó támogatást. Ha nem látod át,
nem tudod, hogy azok a palesztin-tá-
mogató NGO-k, akik az ENSZ-ben
ülnek, végül is a BDS kinyújtott, le-
gálisnak álcázott karjai.

És akkor az ügy nevezett influen-
cer-marketingről (befolyásoló mar-
ketingről) még nem is beszéltünk.
Leegyszerűsítve az ötletet, arról van
szó, hogy a BDS olyan neveket keres
meg, mint Roger Waters vagy Ri-
chard Gere, és ha ők mondják, hogy
Izrael egy gyermekgyilkoló genocida
állam, akkor azt többen elhiszik,
mintha egy csak simán kitwitteljük.

**- Ezzel elértünk a kulturális bojk-
kothoz. Rendszeresen röppenek
fel hírek, hogy melyik művész vagy
akár tudós mondja le az izraeli út-
ját, vagy éppen melyik izraelinek
mutatnak ajtót egy konferencián.
Hogy működik a mozgalomnak ez
a része?**

- Vegyük például Ricky Martint,
hogy mindenki ismerje. Mi napi
kommunikációban voltunk az izraeli
producerrel, aki meghívta. Ahogy
meghirdették a koncertet, a BDS el-
kezdte támadni Martint, ahol csak le-
hetett. Ilyenkor összemontázsolnak
olyan képeket, ahol egy halott gyer-
mek fekszik a földön, és odateszik
mellé az éppen támadott művészt,
majd odaírják, hogy „ha koncertezel
Izraelben, te is gyerekgyilkossá
válsz.” Fantasztikus, érzelmekre ala-
pózó megfélemlítés. Ha ez nem vá-
lik be, akkor jön a nyílt levél, amihez
keresnek nagy, befolyásoló neveket.
Az egész egy jól megtervezett folya-
matára szerint működik.

Innentől a művész vagy nem
mondja le a koncertet és megveti a
lábát, vagy lemondja a koncertet, és
onnantól a BDS kéthetes győzelmi
dalt játszik.

**- Évekkel ezelőtt egy izraeli kislány
segítségért kért az iskolai dolgozató-
hoz egy zsidó kutatótól, Dr. Marsha
Levine-től. A nő visszautasította
a segítséget, mondván a kislány**

**apartheid államot támogat. Meny-
nyire jellemző ez a fajta radikális
szemlélet, ami egy tanulni vágyó
gyereket is indexre tesz?**

- Attól függ, hogy hol vagyunk. Ke-
let-Európában – megítélésem szerint
– kevésbe. Nyugat-Európában, főleg
Angliában és Franciaországban, már
sokkal inkább, New Yorkban vagy
Los Angelesben pedig leginkább. A
baloldali über-liberális diaszpóra zsi-
dóságra jellemző ez, s megjegyzem,
javarészüik sosem járt Izraelben. Ez
megint a PC-mentalitás, amiről az
elején beszéltünk.

**- Ennyire jellemző zsidó körökben
a BDS mozgalomban való részvé-
tel?**

- New Yorkban nagyon. A Jewish
Voice for Peace (*Zsidó hang a békéért - a
szerk.*), vagy épp az Adalah NGO-k
mind zsidóság által vezetett szerve-
zetek. Az itteni zsidók nagy része
részt vett a Women's March-on (*Nők
menete - a szerk.*), aminek az egyik ve-
zetője az a Linda Sarsour, aki a BDS
egyik legagresszívabb hangja és arca,
akiből a baloldal női feminista ideált
kreált és a Vogue magazin főoldalán
pózol miközben azt írja a Twitterén,
hogy „semmi sem hátborzongatóbb,
mint a cionizmus.”

**- A bojkotthoz Izrael eurovíziós
győzelme újabb muníciót adott.
Mire lehet ezzel kapcsolatban szá-
mítani?**

- Nem sok jóra. Már most hatalmas
a vita, hiszen Miri Regev, aki Izrael
kulturális és sportminisztere épp
a minap jelentette ki, hogy ha nem
lehet Jeruzsálemben az Eurovízió,
akkor Izrael jobb, ha meg sem tartja.
Persze Regev híres a nagy, drámai
kijelentéseiről, de tény és való, hogy
minden ország a fővárosában tarja a
versenyt, akkor megint miért Izrael
legyen a kivétel? A bojkott már jelen
van, és oly szintig süllyednek, hogy
Netta dalát rasszistának nevezik,
hiszen szerintük Japán kultúráját
gúnyolta a jelmeze miatt. Nem lesz
egy egyszerű menet.

**- Van egyáltalán olyan terület, amin
nem lépnek fel Izrael ellen?**

- Nincs. Ebből látszik, hogy megnyire szervezett az egész mozgalom. Tudják, hogy csak egy részt támadni semmit nem ér, de ha mindenhol támadok, akkor van esélyem. Minden szegmensnek és azok szereplőinek ugyanúgy fáj a bojkott. Mindegy, hogy focista, balettművész vagy a SABRA humusz CEO-ja kapja a bojkottot.

De őszintén... Izrael anno megnyerte a '67-es hatnapos, többfrontos háborút, akkor majd ma épp a BDS-től fog megijedni?

- Ezek szerint nem tudnak a bojkottal valódi kárt okozni Izraelnek?

- Gazdaságilag nem igen érezhető. Csak meg kell nézni a legutóbbi turisztikai mutatókat: 3,6 milliárdos bevétellel Izrael egyik legnagyobb bevételi forrása a turizmusból jön.

Persze vannak BDS győzelmek, mint a Soda Stream gyár bezárása, de ez megint egy morális hazugság, hogy ezzel ők győztek. Miért? Mert a saját emberek vesztették el a munkájukat és megélhetésüket.

Izrael ma elég erős ahhoz, hogy gazdaságilag ne inogjon meg a BDS miatt. De, és ez egy nagyon fontos de, Izrael PR-ja, brandingje iszonyatosan sérül. És a legnagyobb veszély, hogy most egy generáció nő fel a BDS hatása alatt, ami semmi máshoz nem vezet, mint Izrael-ellenességhez és zsidógyűlölethez. Ez az igazi veszély.

- Kedvelt antiszemita toposz a médiát uraló zsidó összeesküvés. Ennek ellenére Izrael láthatóan vesztesre áll a közösségi médiában éppúgy, mint a hivatalos sajtóban. Mi ennek az oka?

- Szerintem az, hogy rosszul közelítjük meg a dolgot. A BDS nem válogat abban, hogy kit hódítson meg, így az üzenete univerzális. Minden, amit ők publikálnak az emberi jogok brandingjébe bújtatott propaganda. Ők a jelenre és a jövőre koncentrálnak, és humanizálják még a Hamaszt is.

A másik oldalon viszont a legtöbb közösségimédia-anyag zsidóktól szól zsidóknak. Mit értek ezalatt? Ha

nem vagyok zsidó, az a mondat, hogy 3000 évvel ezelőtt Palesztina a zsidóké volt, és most beteljesítjük a Bibliát a visszatéréssel, nem fog megérinteni. És ezt most semmiképpen ne értelmezzük negatívan. De kicsit hátra kellene lépni és nem-zsidó fejjel gondolkodni. Hiszen a potenciális támogatottságot a nem-zsidó körből kell megszerezni.

Lényegében tényekkel és morális helyreigazításokkal próbálunk egy olyan háborúban nyerni, ahol a másik fél semmi másra nem játszik, mint a legalapvetőbb emberi érzelmeire: a sajnálatra.

Másik ok még szerintem, hogy az Izrael melletti oldalaknak azért sokszor eltérő célkitűzése van, sokszor egymással versenyeznek, és nincs egy nagy közös kampány. A Hászbará-kampány (*helyzetmagyarázó - a szerk.*) sem egységes. A BDS-nek egy célkitűzése van: Izrael illegitimtétele. Ehhez pedig mindenki keres egy eszközt, de a cél ugyanaz.

- Képzeld el, hogy Izrael egy brand, és a „tulajdonosai”, mondjuk a zsidó nép, segítséget kérnek tőled, hogy javítsák a megítélését! Milyen tanácsokkal látnád el őket? Meg lehetne fordítani valahogy ezt a médiaháborút?

- Ezt nem is kell elképzelni, ez így van. Minden ország egy imázs, egy brand. Tehát, az, hogy Izraelnek imázs építésen kell dolgoznia, az nem egy kivételes helyzet, ahogy Magyarország is dolgozik ezen. Csak ugye az ellenszél erőssége a kérdés. Bár, erről sokszor beszéltek, valójában Magyarország és Izrael túl sok mindenben hasonlít...

Amit én látok, azt összefoglalnám három pontban:

- Izrael PR-ja (csakúgy, mint Magyarországé) védekező politika. Miért? Miért van az, hogy ma az Izrael-palesztin kérdést feszegető cikkek, tanulmányok, mind-mind a palesztinok által lefektetett narratívákra építenek. Miért nem adjuk mi a zsargont? Miért csak reagálunk?

- Csakúgy, mint ahogy a céges, vagy művész klienseimnek mondom,

ma az emberek éhesek az őszinte történetmesélésre. Úgy gondolom, engem azért keresnek meg lapoktól, egyetemektől és más-honnan, mert őszintén beszélek arról, hogy miért és hogy lettem cionista. Így, akinek nincs elképzelése Izraelről, kap egy nagyon humánus, emberközeli történetet, ami érzelmileg megérintheti. És ez nem egy nagy feladat például a Hászbará mozgalomba beépíteni, hiszen nincs olyan izraeli, akinek ne lenne egy - legtöbbször - szívszorító személyes története.

- A legtöbb pozitív PR üzenet zsidó lapokban jön le, míg az Izrael-ellenesség utat nyer a legnagyobb mainstream médiumokban. Ilyen helyzetből nehéz nyerni. Ezért kell az üzenetnek, támogatói rendszernek a zsidó körökön kívül is erősödniük.

- Tehetünk valamit akár mi, a gátlutban élők Izraelért - túl azon, hogy imádkozunk?

- Természetesen. Tudjátok azt, hogy mindent, amit tesztek, Izraelt reprezentálja. Olyan ez, mint, amikor magyarként elmegyünk külföldre nyaralni, és bármit teszünk, az egész országunkat általunk ítélik meg. Így a diaszpórában élő zsidók, ha szeretnék, hogy az embereknek változzon a véleményük Izraelről, ez a felelőségteljes feladatuk van! Legyél olyan szerethető, mint amilyen Izrael, és ezzel elindítasz egy dominót.

ANKERBROT-FABRIK

STRASSHOFI TRANSZPORTOK AUSCHWITZBA INDULTAK, BÉCSBE ÉRKEZTEK

Oberlander Báruch rabbi vézskorszakkal kapcsolatos háláchikus sorozatának egynémely írásával már találkoztak az olvasók. A holokauszt 70. évfordulója alkalmából indított sorozat záró darabjának szánt kétrészes írásban a kényszermunkára hurcolt zsidóknak egy olyan csoportjával ismerkedünk meg, akiről kevés szó esik a történelmi elemzésekben. Ezek az emberek nagypolitikai érdekek véletlen egybeesésének következményeként, bár borzalmas körülmények közt, de nagyrészt megmenekültek. Ismerjük meg a strasshofi transzportok történetét! OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

A STRASSHOFI TRANSZPORTOK TÖRTÉNETE

A holokauszttal kapcsolatos háláchikus sorozatomban¹ egy történettel még adós vagyok. Bár itt-ott már szerepeltek részletek, még sosem írtam le édesanyám családjának megpróbáltatásait. Most ezt a tartozást törlesztem, tisztelegve ezzel azok előtt, akiket az Auschwitzba való deportálás helyett Bécs Strasshof nevű külvárosába hurcoltak, ahol kényszermunkásként dolgoztatták őket. Írásom alapjául a 2016-os strasshofi megemlékezésen elhangzott beszédem szolgált.

A STRASSHOFI „KIVÁLASZTOTTAK”

Makó ortodox főrabbija 1944 nyaráig Vorhand Mose rabbi (1860–1944) volt, aki több évtizeden keresztül állt a közösség élén. Hosszú időn át nyugtatta aggódo közösségét azzal, hogy amíg ő él, nem lesz náluk deportálás². Így is történt: Vorhang rabbi '44. június 8-án adta vissza lelkét a teremtőnek Budapesten. Másnap, péntek délután, Makón a temetésén³ kihirdették⁴, hogy utódja unokája, Lemberger Mose Nátán Nátá rabbi (1909–1983) lesz. A Vorhand rabbi utáni gyászshét másnapján pedig megkezdődött a deportálás⁵.

A makói zsidókat június 16-án a szegedi gettóba vitték először.

Tíz napra rá, június 25-én elindult az első vonat közel 3200 utasával Auschwitz felé⁶. Sokan akartak felszállni erre a vonatra, mert azt az ígéretet kapták, hogy jobb, kényelmesebb helyre utaznak. Lemberger rabbi azonban azt tanácsolta mindenkinek, hogy ne menjenek el önként, ennek köszönhetően maradt életben a makói közösség fele⁷. Édesanyám nagybátyja, Rubinstein Benjámín és egész családja (egy fia kivételével) sajnos az első vonaton voltak, ami a pusztulásba vitte őket. A gettóban maradtak következő állomásukra, Strasshofba június 28-án indultak⁸, és hat nap alatt értek célba⁹. Az ide érkező öt transzporttal a szegedi gettóból 5739, a debreceni gettóból 6481 zsidó érkezett, valamint 564-en a bajai és 2567-en a szolnoki gettóból¹⁰. A több mint 15 ezer ember között volt az édesanyám a szüleivel és a testvéreivel és más családtagokkal. Strasshofban először a temető környékén tették le a csoportot, 91 éves Jeruzsálemben élő nagynéném Ganzel Chájá (Hájlus)¹¹ a mai napig emlékszik rá, hogy használták párnának a sírköveket...

Érkezésük után Strasshof rabszolgapiacként működött, ahonnan a különböző érdekeltek Bécsbe és Alsó-Ausztriába vittek embereket

munkára. Az egyik forrás¹² több mint 100 céget említ, akik átvettek munkásokat.

Hogy került ez a csoport éppen ide, ahelyett, hogy az előttük és utánuk deportáltakkal együtt egyenesen Auschwitz poklába szállították volna őket? Édesanyám, aki akkor 11 éves volt, úgy emlékszik, hogy hosszú utazás után elérték Auschwitzot, és ott várakoztak, míg onnan vissza nem fordították a vonatot, mondván, nincs hely, hogy fogadják őket. Nővére emlékei szerint a vonat Kassára ér-

Mára már teljesen elbontották a strasshofi táborát, ez az egy korabeli légifelvétel őrzi az emléket

kezett először. Ezzel szemben *Randolph Braham* professzor átfogó művében¹³ azt írja, hogy ugyan a vonat elindult Auschwitz felé, de „ennek a szerelvények egy részét... Felsőzsolcánál lekapcsolták, és 2737 utasát Strasshofba irányították. A harmadik deportálási szerelvény 1684 fővel¹⁴ június 28-án egyenesen Strasshofba indult”. Braham azt írja az irányváltás okáról, hogy „a mai napig nem tisztázott körülmények között”. De *Esther Farbstein* ortodox történész dokumentumok és visszaemlékezések alapján részletesen feltárja az okokat¹⁵. Ebből kiderül, hogy két igény találkozásaként kerültek

A szerző nagyapjával,
Rubinstein Náchmán Chájimmal

ezek a transzportok Bécs mellé. Egyrészt annak a próbálkozásnak az eredményeként, hogy pénzért megváltás a magyarországi zsidók életét. Eichmann késznek mutatkozott tárgyalni *Kasztner Rezső [Jisráél]* (1906–1957), a Budapesti Segélyező és Mentőbizottság elnökhelyettesével és *Freudiger Fülöp [Pinchász]* (1900–1976), a Pesti Orthodox Hitközség elnökével¹⁶ és belement, hogy egy 15-18 ezer fős, családokból álló transzportot „félretegyen” tárgyalási alapnak. Mivel azonban Hanns Blaschke, Bécs náci polgármestere már kért tőle kényszermunkára rabokat, így úgy

döntött, ezt a csoportot küldi oda. Két legyet akart ütni egy csapásra...

Bár édesanyám szerint véletlenszerű volt, hogy ők kerültek Strasshofba, más források szerint¹⁷ úgy tűnik, tudatos válogatás eredménye volt ez.

Strasshofból édesanyámat és családját, a makói zsidók egy részével végül vonattal Bécsbe vitték, ahonnan a X. kerületi Schrankenberggasse 23. szám alatti, háromszintes iskolaépületbe kerültek, ahol a következő időszakban a szállásuk volt.

Az épület első emelete olasz hadifoglyok számára volt elkülönítve, itt jobbak voltak a körülmények, mint a 2. és 3. emeleten, ahol a zsidók kaptak szállást. Összesen kb. 250 felnőtt és 100 gyerek volt ide összezsúfolva¹⁸.

A Schrankenberggasséból teherautókon vitték őket dolgozni a bécsi erdőbe (Wienerwald) fakivágásra. Lemberger rabbi visszaemlékezése szerint július 21-én kezdődött a munka az erdőben¹⁹. Ezek szerint több hétig tartott az „elhelyezkedés”.

STRASSHOF RABBIJA

Bár Lemberger rabbi Makón csak egy hétig állt a hitközség élén, mégis ő maradt közössége vallási vezetője a megpróbáltatások alatt. A Schrankenberggasse életének megismeréséhez az egyik legjobb forrást az ő jegyzetei jelentik, mivel az iskolában talált írószerek segítségével naplót írt²⁰. Ez a jelen időben írt feljegyzések mellett a felmerült háláchikus kérdésekkel kapcsolatos feljegyzéseit és az itt tartott ünnepi *drósek* leiratait tartalmazta²¹. A háború után hozzátett visszaemlékezésekkel együtt könyv formában meg is jelent 1996-ban, a halála után *Kli golá* címmel²².

A vallási élet Strasshofban sem állt meg. A zsidók magukkal hozták a *tfilin*jeiket, a *táles*zaikat, a szokásaikat, és mindent megtettek, hogy ne szakadjanak el a hagyományoktól²³. A napi imádkozások és a heti többszöri Tóraolvasás alapját az a Tóra képezte, melyet a Hájlus nagyném

a hátára kötözve vitt Strasshofig²⁴. Ez volt az ő csomagja, és, ahogy mondja, „a mai napig érzem a hátán a súlyát, ha eszembe jut”. (Hogy honnan szerezte az ő apja, az én nagyapám ezt a Tórát, nem tudni. Később a New York-i pápai zsinagógába helyezte használatra, és a mai napig ott van.) A gyerekek oktatása is tovább zajlott, egy idős embert tettek meg *melámednek*, hogy chédert szervezzon a kicsiknek²⁵.

Lemberger rabbi (a kép jobb szélén) maceszt süt

SZOMBATI (KÉNYSZER)MUNKA

Július 21-től november végéig faki-termelésen dolgoztatták a rabokat. A munkát nehezítette, hogy ún. állóvágás történt, vagyis a kijelölt fákat kellett kidönteniük, majd pontosan egy méter hosszúságú darabokra aprítani. Mivel sábeszkor is dolgozniuk kellett – áll Lemberger rabbi feljegyzéseiben²⁶ – szombatonként nem megfelelő hosszúságúra vágták a fákat, így legalább ez nem számított tórai szombatszégésnek²⁷. (Maga a favágás mindenképpen szombatszégés volt, az ún. *kocér* munka elvégzése²⁸.)

A munkacsoportok két férfiból, két nőből és egy fiatalabb fiúból álltak²⁹. Édesanyám, a többi kisgyerekekkel, szülői felügyelet nélkül maradt az iskolaépületben. Két nagybátyám és a nagyném viszont már elég nagy volt a munkához, így őket elvitték fát vágni. Azonban egy felügyelő egyszer észrevette, hogy rosszul végzik a munkát, és dühében felpofozta a nagyapámat.

Nagynéném ezt nem tűrte szó nélkül, ő maga is pofon csapta a felügyelőt, aki úgy döntött, először bemutatja, hogy kell fát vágni, utána foglalkozik a pofozkodó lánnyal. Csakhogy a bemutatója olyan jól sikerült, hogy saját magára döntötte a fát, ott helyben meghalt, a nagynéném pedig megsúzta mindenféle retorzió nélkül.

BÁRÁNYOKBÓL FARKASOK

Egy nap egy magas rangú német tiszt félrehívta Lemberger rabbit a többiekől az erdőben. Arra kérte, fejtse ki a véleményét a helyzetükről. A rabbi csapdát sejtett, és visszakeresztelt: „Ki mondta, hogy van véleményem?” A német győzködte és bizonygatta, hogy a rabbinak nem lesz bántódása, akármilyen véleményt fogalmaz is meg, és mikor megígérte, hogy a beszélgetés kettejük között marad, Lemberger belekezdett³⁰.

Képzeld el – kezdte a rabbi –, hogy van egy csoport bárány, és egyszer csak a bárányokból farkasok lesznek. Hihetetlen látvány ez, ami magukkal történt. A német egy kulturált nép volt, élen járt a tudományban és hirtelen bárányból vadállat lett. Isten büntetése lesz, hogy a német örökre átkozott nép marad, ahogy vége lesz a háborúnak. Ez a szó, német, szegény lesz, és mindenki magukra mutat majd példaként, hogy milyenné nem szabad válni.

De akkor ez nem a németek hibája – vetette közbe a tiszt –, ez a sors akarata! Erre Maimonidész idézve³¹ arról beszélt Lemberger rabbi, hogy ha Isten előre megmondta Ábrahámnak³², hogy a gyerekei rabszolgák lesznek, akkor miért folytatja a Tóra a következő mondatban azzal, hogy ezért meg fogja büntetni az egyiptomiakat. Erre azt mondja Maimonidész, hogy az egyiptomiak nem az isteni parancsolat miatt cselekedtek úgy, ahogy, hanem mert gonoszak voltak, ezért járt nekik a büntetés. Ugyanígy a németek is saját gonzságuktól hajtván váltak farkasokká.

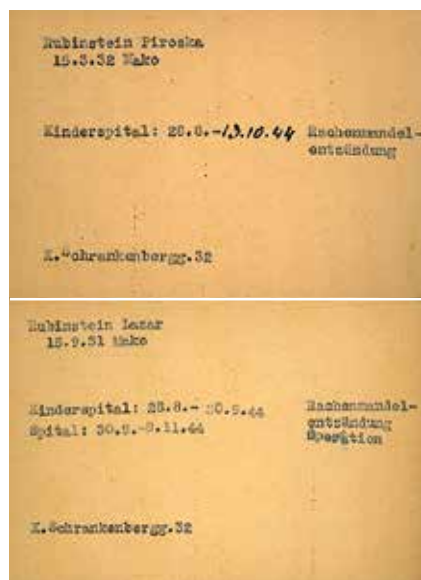
Erre a tiszt elkezdte a zsidókat ócsárolni, amiért bankárként tő-

lük kellett kölcsönkérniük. Erre a rabbi azzal felelt, hogy a zsidókat elüldözték a földjükről, majd évszázadok alatt kiszorították szinte minden más munkából, csak a pénzváltók maradtak nekik, és még ezt is fölrojják nekik. „Ha ott maradtunk volna Izraelben, akkor nem foglalkoznánk semmivel.”

A párbeszéd alatt a rabbi újra meg újra, aggódva megkérdezte a tisztet, hogy folytathatja-e a mondanivalóját, mire az újra intett, hogy mondja csak tovább. Végül elköszönt, és soha senki nem hozta fel többet, hogy egy rabbi ilyen főbenjáró szavakat mondott egy náci tisztnek.

CSODÁVAL HATÁROS MEGMENEKÜLÉSEK

1945. február 14-én az iskolaépület találatot kapott, ám a gyerekek – és a Tóra – megmenekültek. Ahogy nyolc nappal később is, amikor a következő találat megsemmisítette az épületet. Aznap a nagymamám valamiért a szállásukon maradt a gyerekekkel, nem ment a többiekkel a péküzembe. Így aztán, amikor

A Rubinstein gyerekek orvosi kartonjai a zsidó kórházból

a bombázás elől a pincébe menekültek, ott volt ő is, hogy felkapja a Tórát, és azzal együtt menjen az óvóhelyre. Képzeltető a munkából hazatérő felnőttek megkönnyebbü-

lése, amikor az épület romjai közül, az itt-ott lángoló tüzek között felbukkant a nagymamám a Tórával és a gyerekekkel, akik örültek, hogy sokhónapnyi bezártság után újra az utcán lehetnek³³. Egy héttel később, február 21-én még egy bomba csapódott az épületbe, így most már az épületből semmi nem maradt. Lemberger rabbi fel is jegyezte³⁴, hogy hálát adtak az Örökkévalónak, amiért mindenki túlélte a bombázásokat. Mivel azonban az épületből már nem maradt semmi, onnantól a pincében éltek a rabok, majd átköltöztették őket az utca túloldalán található épületbe.

Egy másik bombázás idején épp fordítva menekült meg a két makói Weisz lány, akiket egy fegyvergyárban dolgoztattak³⁵. Napközben valami olajféléhez jutottak, amiről úgy vélték, jó lenne a hanukai gertyákba, így kiszöktek a gyárból, hogy elvigyék az apjuknak. Mire visszaértek, az épületnek hült helye volt – elvitte egy bombatalálat...

A strasshofi hónapok alatt édesanyámat és Eliezer bátyját is a Rothschildról elevezett zsidó kórházba kellett vinni, mandulagyulladás miatt. Édesanyám másfél hónap után (augusztus 28–október 10.) rendben távozott a kórházból, a nagybátyámnál azonban műtétre volt szükség, és súlyos szövődmények léptek fel. Az orvosok lemondtak róla és rendelkeztek, hogy az édesanyját a pékségből vigyék be a kórházba elbúcsúzni. Nagynéném emlékszik rá, hogy az orvosok utolsó próbálkozásként vérátömlesztést alkalmaztak: egyenesen az édesanyjuk karjából vezették a fiú karjába a vért. A kisfiú 24 óra múlva magához tért. Később ott a kórházban szeptember 21-én ünnepelte a bár micvóját, a kórház egyik vallásos lengyel-zsidó orvosa gondoskodott róla. A kórházban bécsi zsidók is voltak, ők adtak a bár micvó fiúnak tfillint, és az egyik makói *dáján*, Katz Jehosúa rabbi (meghalt 1985), aki ott tartózkodott³⁶, rakta fel rá első alkalommal.

Abszurdnak tűnhet, hogy még működött Bécsben olyan kórház,

Megemlékezés a strasshofi emlékműnél osztrák politikusokkal

ahol zsidó orvosok zsidó betegeket ápoltak '45-ben. Ez a két zsidó kórház egyike volt (a másik Berlinben működött). Valószínűleg azért hagyták meg – bár eredeti épülete helyett a Malzgasse-i zsidó öregek otthonába telepítve – hogy a Bécsben dolgoztatott zsidó kényszer-munkások és a vegyesházasságból születettek ne az állami „árja” kórházakba járjanak. 120 ágygal, 80 dolgozóval működött dr. Emil (Smuel) Tuchmann vezetésével. Számtalan zsidó köszönhetette a túlélését ennek a kórháznak, amit többek között a JOINT is támogatott³⁷.

NAGYAPÁM BESZERZŐ KÖRÚTJAI

Lemberger rabbi feljegyzéseiben kétszer is szerepel, hogy hálát kell adniuk Rubinstein Náchmán Chájimnak

(1901–1967), anyai nagyapámnak – már azon kívül is, hogy eleve nagy szolgálatot tett a közösségnek az-zal, hogy gondolkodott róla, hogy Tórájuk legyen.

Ros hásáná közeledtével azonban sófárra is szükség volt. Nagyapám „szerzett a Rothschild kórházból sófárt, ott volt még valameny-nyi megmarad zsidó” írja a rabbi. Valószínűleg megengedték, hogy látogassa az ott fekvő gyerekeit, és ezt kihasználva szerzett sófárt. Ezt fújták meg az őszi nagyünnepek során a Schrankenberggasse utcában³⁸. És ekkor született Lemberger rabbinak az a jom kipuri dróséja, melyben arról beszélt³⁹: életük korábbi éveiben hosszan készültek fel ros hásánára és jom kipurra, ám idén nem lehetett a szokásos módon felkészíteni a lelküket ám bőven hoztak áldozatot a zsidóságért. „Áldozatokkal készültünk az ünnepre. Adja Isten, hogy ez legyen elég.”

Pár hónappal később, purim közeledtével újabb nehézség merült fel: nem volt velük az *Eszter könyvét* tartalmazó tekercs, amiből fel kellett volna olvasni. A Jóisten tudja csak, hogy hogyan, de Rubinstein Náchmán, aki mindig kész volt az ilyen akciókra, bement Bécsbe, és vásárolt valamelyik Malzgasse-i zsinagógából egy Eszter könyve tekercsét is, így minden készen volt purim ünneplésére: este és még kora reggel is, mielőtt munkába mentek, felolvasták a megilát⁴⁰.

A STRASSHOFI KÉNYSZERMUNKÁSOK SORSA

Több mint 13 000 strasshofi zsidó élte túl a háborút – ez kiemelkedően magas, 75%-os túlélési arány, ami sehol máshol nem volt. Így, a kiötlők szándéka ellenére, valójában mentőakció lett belőle. Ennek köszönhető az, hogy a háború után Makón működött talán a legerősebb vidéki ortodox hitközség 1956-ig. Lemberger rabbi maga is 1952-ig ott szolgált rabbiként.

A szerző édesanyja és nagynénje, Hájlus 2017 végén Jeruzsálemben

Édesanyám és családja is visszatért Makóra, majd pár évre rá kivándoroltak New Yorkba. Legidősebb nagynéném, a cikkben is megemlített Hájlus, elég fiatalon ment férjhez, Palesztinába vándorolt ki, és a mai napig Izraelben él.

¹ Megjelent nemrégén a *Zsidó ismeretek tára* 33. kötetként *Holokauszt és Háláchá* címmel, 24 fejezet; ² Nagybatyám néhai Rubinstein Mordecháj közlése. De Vorhand rabbi *Ohel Mose-Al háTóra* című könyvének előszavában (1. kötet 17. oldal) kicsit másképp szerepel ez; ³ Vorhand rabbi volt az utolsó férfi, akit a háború előtt temették a zsidó temetőben. Nagyanyám *Gombó Hicl* (meghalt 1944. május 18.) volt az utolsó nő (Rubinstein Eliezer közlése); ⁴ Édesanyám nagybátyja Rubinstein Slomó volt az, aki a közösség nevében kinevezte az új rabbit (Rubinstein Eliezer közlése); ⁵ Az *Ohel Mose* Előszavában (uo.) párhuzamot talál az özönvízzel, amikor az Örökkévaló szintén megvárta a Metusálem utáni gyászhetet (*1Mózes* 7:10., *Szánhedrin* 108b.); ⁶ Randolph L. Braham: *A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája* 1. kötet 426. oldal; ⁷ *Kli golá* Előszó 34. oldal; ⁸ Moskovits Báruch Cvi: *Nisbá láávootechá* 1. kötet, Biográfia 8. oldal. Moskovits személyes visszaemlékezés alapján írta, azonban Braham (uo.) június 27. dátumot ír; ⁹ Esther Farbstein: *Böszeiter hámadrégá*, Jeruzsálem 2013, 393. oldal; ¹⁰ *Böszeiter hámadrégá* uo. 392. oldal. Más források nem lényegesen, de eltérő számokat említenek. Lásd még lejjebb 12. lábjegyzetben; ¹¹ Érdemes megjegyezni, hogy 2011-ben nagynéném egy hosszú videó interjút adott a Jád váSém intézetnek (száma 9446658), ahol sok további részletet elmond a strasshofi életről; ¹² Kinga Frojimovics and Éva Kovács: „Jews in a ‘Judenrein’ City: Hungarian Jewish Slave Laborers in Vienna (1944–1945)”, in: *Hungarian Historical Review* 4:3. 707. oldal. Sajnos nem találtam online elérhetőségét ennek a listának; ¹³ Uo. 426–427. oldal; ¹⁴ Itt is látható, ahogy azt a 10. lábjegyzetben jeleztem, hogy a források kicsit eltérnek a létszámot illetően; ¹⁵ *Böszeiter hámadrégá* uo. 389–393. oldal; ¹⁶ A szakirodalom sajnos alig említi Freudiger áldásos munkáját ezen a téren, pedig az részben ismert az 1954-es Kasztner per és az 1961-es Eichman per anyagaiból is, ahol ő kulcsfontosságú tanú volt. Részletesen lásd *Böszeiter hámadrégá* uo. 4. fejezet; ¹⁷ Lásd például uo. 393. oldal 12. lábjegyzetben; ¹⁸ Nagybatyám, Rubinstein Eliezer közlése; ¹⁹ *Kli golá* Előszó 17. oldal végén; ²⁰ Uo. 29. oldal; ²¹ Lásd például könyvében 5. oldal a Jom kipuri *Kol nidré* dróséja; ²² *Jeremiás* 46:19. alapján: „Elköltözésre való holmit (*kli golá*) készíts magadnak. Egyiptom leányának lakója, mert Nőf pusztulásá lesz, felgyújtatik, nem lesz lakója”; ²³ Uo. 28. oldal; ²⁴ Nagynéném, *Ganzel Chájá* (Hájlus) közlése; ²⁵ *Kli golá* Előszó 26. oldal; ²⁶ *Kli golá* uo. 17. oldal végén; ²⁷ *Sulchán áruach* RSZ 314:16; ²⁸ *SÁ OC* 336:5., 7., 12.; ²⁹ *Kli golá* uo.; ³⁰ *Kli golá* uo. 18–21. oldal; ³¹ *A megtérés szabályai* 6:5.; ³² *1Mózes* 15:13.; ³³ Édesanyám közlése; ³⁴ *Kli golá* uo. 16. oldal. Lásd még 18–19. oldal; ³⁵ Uo. 25. oldal. Részletesebben lásd *Holokauszt és Háláchá* 72. oldal; ³⁶ Lásd *Böszeiter hámadrégá* 416. oldal; ³⁷ Lásd minderről uo. 414–418. oldal; ³⁸ *Kli golá* uo. 23. oldal; ³⁹ Uo. 6. oldal végén; ⁴⁰ Uo. 30. oldal.

VAN-E MORÁLJA A MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁNAK?

RABBI A BRAIN BARON

Európa legizgalmasabb, a jövő titkaira és folyamataira fókuszáló fesztiválján idén is meghívott előadóként szerepelt az EMIH vezető rabbija, Köves Slomó. A Brain Bar témája idén a mesterséges intelligencia, a robotizáció, a start-up mánia veszélyei és mindenféle, az innovációval kapcsolatos problematika volt. A rendezvény után arra kértük a rabbit, néhány izgalmas felvetést fejtsen ki részletesebben is. V. SHEPHERD ÍRÁSA

SAJÁT TEREMTMÉNYEINK TOLJÁK AZ ARCUNKBA A KORLÁTOLTSÁGUNKAT

– **Mi az, ami elsőként eszébe jut a mesterséges intelligencia kapcsán?**

– Elsősorban azt a fajta pánikot tartom érdekesnek, ami ezzel kapcsolatban a köztudatban elhatalmasodik. Azt sugallják a youtube-videókban és a hollywoodi filmekben felvázolt disztópikus képek, hogy a robotok átveszik a hatalmat, a robotok bolygója leszünk, és hogy ez milyen nagyon veszélyes. Ha nem lépünk időben, akkor megjósolhatatlan, hogy mi történhet stb.

Nyilván van alapja némi félelemnek ezzel kapcsolatban, de meglátásom szerint ez inkább egy társadalompszichózis. Egészen pontosan az embereknek azt az igényét elégíti ki, hogy félhessen valamitől (olykor a környezetvédelem kapcsán is tapasztalhatunk ilyen „vadhajtásokat”). Az individualista gondolko-

A tudomány, a technológia, az üzleti, kulturális és politikai szféra elismert szereplőit vendégül látó Brain Bar fesztivált 2018. május 31. és június 2. között rendezték meg a Corvinus Egyetem campusán. Az egész épületet átalakították az eseményre, különböző nevű helyiségekben gyűlt össze a főleg fiatalokból álló hallgatóság, hogy az angol nyelvű előadásokat és kerekasztal-beszélgetéseket meghallgassa.

A sejtelmes nevű Secret Gardenben megrendezett kerekasztal beszélgetésen Köves rabbi beszélgetőtársai Jody Kochansky, a BlackRock innovációs befektetési cég vezető mérnöke és Bisztrai Dávid, a távoli elérést biztosító magyar cég, a LogMeln mérnökigazgatója voltak.

dás manapság nagyon erős – ha elveszük Istent a rendszerből, akkor ennek a gondolatnak az a lényege, hogy nekünk mint individuumoknak a célja a saját érvényesülésünk. Az egyén vagyonszerzése, saját magunk bebiztosítása – az egyéni örömök. Ezek nagyon fontos dolgok természetesen, de ha öncélúvá válnak, akkor azt a téves üzenetet sugallják, hogy elérhetjük a korlátok nélküliséget. Minden elérhetővé válik, semmi sem kell és semmi sem szabad, hogy kielégülésünket, létünket gátolja. És amikor a korlátok mégiscsak felbukkannak (mint például a robotizáció által eredményezett önreflexió), akkor pánikba esünk. Rájövünk, hogy bármennyire is szeretnénk, nem tudunk istenekké válni. Éppen a korlátlan-ságunkat erősíteni hívatott saját teremtményeink tolják az arcunkba mérhetetlen korlátoltságunkat.

Létezésünk célját nem szabad elfelejtenuk és azt sem, hogy létünk nem korlátlan. Ha nincs egy magasabb rendű létezés, ami az egésznek célt ad, akkor automatikusan jön a pánik, valamitől félni fogunk. Attól fogunk félni, hogy felismerjük a saját korlátainkat. Tulajdonképpen ez egy pótvallás – a rettegés vallása.

– Miért állítja, hogy erre az emberi bizonytalanságra, ami szerintem természetes, megoldást ad az istenhit?

– Addig, amíg az ember azt vallja, hogy van Isten, a korlátozott és felfogható létezés fölött van egy felfoghatatlan, addig automatikusan belátja a saját korlátait. És ezzel együtt, ez nem kelt benne félelmet, mert hiszi és tudja, hogy az egésznek van egy célja. Ha viszont céltalan, akkor az egész létezésünk csak az individuumnak a kiterjesztése és a „jóérzés-hormon” felszabadulásának elérése lesz. Viszont abban a percben, amikor felismerjük ennek a korlátait, mérhetetlenül megijedünk. Rájövünk, hogy a jólét ígérete nem örök, hogy a kielégülésnek egyszer fájdalmasan vége szakad, és előre félünk a pillanattól, amikor fel kell majd ismernünk saját korlátainkat.

Szeretnénk jól élni. Sőt! Jelen kultúránkban a jólét szinte a legfontosabb ígéret, a legfontosabb kulturális toposz. Egy materialista létfelfogásban nincs több mint a matéria, tehát a dolognak nem lehet több célja a matéria gyarapodásánál, a fizikai jólétnél. Technológiai fejlődésünk is ezt a jólétet gyarapítja. Csakhogy miközben örülünk a technológiai fejlődésnek, félünk is tőle. Attól tartunk, hogy a jólétünk érdekében tett lépések hosszú távon, éppen a jólétünket veszik majd el. Olyan ez, mint egy modern gölem, amely alkotója elen fordul.

Ez az MI-vel kapcsolatos félelemnek a metafizikai része. Az az elem, amely számomra, rabbi számára talán a legérdekesebb és legtanulságosabb, talán éppen azért mert, megítélésem szerint, nem

sok köze van a racionalitáshoz. Itt jutunk el az egész témának a mélységéhez: soha nem fog egy gép az ember szintjére emelkedni, és ezért emiatt nem is érdemes pánikolni.

– Miért olyan biztos ebben? Meg lehet valahol húzni egy esszenciális határvonalat egy élőlény és egy gép között?

– Meg. A határvonal a tudat. Tud a saját létezéséről. Egy példa: egy műveltségi vetélkedőben egy szoftver legyőzött nagyon okos embereket, mindenki arról áradozott, hogy ez milyen fantasztikus. Másnap azonban megjelent egy cikk, amelyben felvetették, hogy igen, nagyon okos ez a szoftver. Minden tud. Csak éppen azt nem tudja, hogy nyert. Itt a lényeg: a gépnek nincs tudata. A tudat az, amikor a begyűjtött információt nem csak felhasználjuk

és kiadjuk, hanem egy személyes vonatkozást rendelünk hozzá. Van az információ, vagyunk mi és a mi viszonyunk az információhoz.

A Kabbalában ezt a szintet hívjuk a tudás harmadik szintjének, *dá-át*nak. A harmadik szint attól tudás, hogy abból fakadnak az érzelmek. Hogy valamit tudunk, és ahhoz van egy személyes viszonyulásunk. Egy számítógép – ahogy egy ember is – tudhatja, hogy valaki kedves, de attól még nem táplál érzelmeket az irányába, mint egy ember. Neki van személyes viszonyulása az egészhez. A tudat alapja, hogy tudjuk, hogy létezőnk és szeretnénk létezni. Nem tudjuk megmagyarázni, hogy

miért, de az alap a létezésre való vágy. Ez mozgat mindent a legkisebb szűnyogtól Albert Einsteinig. És a kreativitás is ebből fakad. A kis szűnyog is tudja, hogy ha közeledik az árnyék – amely a rá lecsapó kezettel jelzi –, melyik irányba repüljön el, ha tovább szeretne élni. Ugyanígy Einstein, aki meg akar oldani egy problémát, a saját létezésében szeretne előrébb jutni. Egy számítógépben ez nincs meg. Ő benne is lepöröghet a túléléshez szükséges algoritmus, de ehhez nem fog társulni a félelem, az ijedtség vagy éppen a siker érzése. Éppen ezért nem tud újabb feladatot sem kitalálni, azt a feladatot tudja megoldani, amit megadunk neki. Az érzelmi intelligenciában egy szűnyog is fejlettebb a legfejlettebb MI-nél.

– Vannak racionális félelmek is a robotizáció és a mesterséges intelligencia kapcsán?

– Kétségkívül. Az például legitim felvetés, hogy a robotizáció és az MI megjelenésével munkahelyek milliói fognak majd megszűnni, emberek tömegei válnak majd munkanélküliekké, mert az élő munkát robotokkal fogják helyettesíteni. Ugyanakkor ne felejtsük el, hogy hasonló vészharangok szólltak meg az ipari forradalom idején, a gépesítés elején. Aztán mégiscsak alakultak újfajta munkahelyek, újfajta feladatok. Összességében nem jártunk rosszul az ipari forradalommal, és úgy vélem, hogy az IT forradalommal sem fogunk rosszul járni.

Sőt! Ha jobban belegondolunk, az MI hatékonyságának növekedésével egyre kevesebb monoton, kreativitásszegény feladatot kell hogy ellássunk. Mindannyiunk munkájában vannak olyan feladatok, amelyeket szeretünk és vannak olyanok, amelyek kevésbé vannak kedvünkre. Általában azokat a dolgokat szeretjük, amelyek feladatmegoldást, önálló gondolkodást, személyes azonosulást, más szóval kreativitást igényelnek. És pontosan ez az, amire egyre több időnk lesz. Ugyanis pont ez az az elem, amit soha nem

fog tudni a mesterséges intelligencia kiváltani. Tudomásom szerint az MI jelenlegi fejlődése semmilyen előrelépést nem mutat a kreativitás kapcsán. Magyarul egy előre meghatározott, beprogramozott probléma megoldásában hatékony az MI, de semmilyen módon nem hatékony abban, hogy felismerjen új megoldandó feladatokat stb. Ehhez ugyanis érzelmi azonosulás is kell. Ahogy az előbb már érintettük ezt a kérdést, véleményem szerint ez az oka annak is, hogy miért nem fognak a gépek tudatra ébredni, miért nem leszünk soha a gépek bolygója...

A TUDÁS MEGSZERZÉSÉNEK FÁZISAI

– Régen sokat kellett ahhoz tanulnunk, hogy sok információnk legyen, ma már erre nincs szükség, hiszen beütöm a keresőbe, és mindenre választ kapok...

– Ahhoz, hogy beüssék a keresőbe valamit, tudnom kell, hogy mit szeretnék beütni. Hogy milyen kérdést kell feltennünk, hogy tudjunk válo-

gatni a források között, hiszen minőségben nem osztályoz a Google.

– Ennek alapján milyen hátulütői vannak a mesterséges intelligenciának?

– A személyes ismeretszerzés hiányát például problematikusnak tartom. Hogy érthető legyen, mire gondolok: manapság az egyik leg-trendibb vonal az oktatás területén a fent említett személyes kreativitás fejlesztése. A gyerekeknek a kreativitásukat kell fejleszteni, nem pedig az adatokat a „fejükbe verni”. Az a gond ezzel, hogy ugyan valóban nem szükséges annyi adatot megtanulni, mint korábbi nemzedékekben, hiszen azok könnyen elérhetőek, ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a kreativitás is csak bevitt információk bázisán tud fejlődni. Igaz, hogy a pékiskolában az a cél, hogy a péktanoncok megtanuljanak sütni, nem pedig, hogy az iskolában minél több kenyér süljön, csak hogy mégiscsak szükség van egy pár kenyér megsütésére ahhoz, hogy a kreatív tudást elsajátítsák...

A helyzet nem úgy áll, hogy van az agyunknak olyan része, amely az információ-begyűjtéssel foglalkozik és egy másik része, ami a kreativitásra szakosodott, és minél többet szabadítok fel az elsőtől, annál több teret nyerünk a másodikonak, hanem ez a kettő egymásra van utalva. Amikor tanulok, akkor az nemcsak egy hard-drive-feltöltés, hanem a szoftvert is fejleszti, hat a kreativitásra is, mert azt az információt a tudásom és személyiségem részévé teszem. Ezért egy olyan ember, akinek kevesebb a lexikális tudása, feltehetőleg kevésbé tud kreatív is lenni.

A haszid filozófiában ezt nevezük a tudás megszerzése három fázisának. *Chochmá*, a bölcsesség, a kreativitás, *Biná*, megértés, amely lexikális ismeretszerzést is igényel, és *Dáát*, tudás, amikor az információ olyannyira a sajátom lesz, hogy a jövőben azt már a *Chochmá* kreatív szintjén fogom újra hasznosítani. A *Dáát* nélküli *Chochmá* olyan, mint a tehetséges pék, aki még soha nem látott lisztet.

A LELKIISMERETI ELEMET NEM LEHET KIVENNI A RENDSZERBŐL

– Korunk egyik legnagyobb problémája a „fake news”-jelenség, vagyis a tévhitek terjedése az ellenőrizhetetlenül áramló információ-tengerben. Sokan ezt is az MI számlájára írják.

– Régen azé volt a hatalom, akinek a kezében volt az információ. A demokrácia egyik fő feladata az volt, hogy az információosztás ne a hatalom kezében legyen, hanem szabadon áramolhasson. Ezért volt a legfontosabb erény a szabad sajtó, szabad véleménynyilvánítás. Eljutottunk arra a pontra, hogy ennek a netovábbja az internet, a social media, ahol mindenki tud megosztani információt és mindenkihez eljut az információ. Csakhogy mostanra a dolog megfordult: most már nem az a cenzúra, hogy visszatartják az információt, hanem hogy többletinformációval árasztják el és manipulálják az embereket.

– Hogyan védekezhetünk ez ellen?

– Ez ellen is csak az a fegyver, hogy az embereknek a saját gondolkodása fejlődjön, mert ha csak beütünk a Google-ba valamit, nem tudunk meg még valójában semmit. Lehet bármilyen fejlett az MI, az önálló gondolkodást, az önálló erkölcsi, lelkiismereti elemet nem lehet kivenni ebből a rendszerből, mert akkor a sok információ nem az előnyünkre, hanem a hátrányunkra válik. Amikor nincs vallás, ha kivesszük Istent ebből a rendszerből, akkor a felelősség, mint olyan, megszűnik. Egy emberben attól van felelősségérzet, hogy a létezésének van egy célja. Viszont, ha nincs célja a létezésnek, akkor nem kell felelősséget vállalnunk.

– Sokat emlegeti a „felelősségvállalás” kérdését. De hogyan jelent ez problémát és miért érzi úgy, hogy ez kifejezetten nemzedékünk hendi-kepeje? Milyen problematikát vet föl a felelősségvállalás hiánya?

– A nyugati társadalmakban az elköteleződés és a felelősségvállalás egyre jobban hiányzik az élet bi-

zonyos területeiről, mint például a munka, a család, a gyerekevelés, gyerekvállalás területe. Sokan úgy gondolkodnak, hogy nincs miért. Az erkölcsi felelősséghez való viszony egy kérdőjel, amit a nyugati ember próbál magáról ledobni. Az pedig veszélyes, hogyha a mesterséges intelligenciát megpróbáljuk erre felhasználni.

– Hallhatnánk erre egy példát?

– Volt szó a Brain Baron tartott ke-rekasztal-beszélgetésen egy olyan szoftverről, ami kvázi a HR-est helyettesítve az önéletrajzokon található fotók alapján (a beprogramozott jellemzőkből kiszűrt algoritmusok segítségével) szelektálja a jelentkezőket, hogy alkalmasak-e a meghirdetett pozícióra vagy sem. Így azonban nem a HR-esre hárul a döntés kényszere és felelőssége, hogy felveszi-e az adott jelentkezőt vagy sem. Nyilván egy személyes beszélgetés során a HR-es megnézi az objektív adatokat és beszélget az

álláskeresővel. Ebből leszűr valamit tudatosan és tudat alatt is. Ugyanezt megcsinálja a mesterséges intelligencia is, az arcvonásokból osztályoz, mert „megtanulta”, hogy ilyen-olyan arcvonásokhoz milyen személyiségjegyek tartoznak. Ami nagyon sok esetben abszolút helytálló. Felmerül a kérdés, hogy akkor mi a különbség.

A probléma a döntés körül van. Amikor rábízunk egy ilyen elhatározást egy gépre, akkor azzal kivesz-szük a felelősséget a rendszerből. Ha mi hozunk egy ilyen döntést, akkor abban a mi emberi felelősségünk is benne van, akkor az is egy elem a mérlegen, hogy nekünk kell döntenünk, ez a mi felelősségünk, hogy jó vagy rossz döntést hozunk a cégnek. Illetve a munkavállalóval szemben is felelősség. Mindez pedig a tudatunkhoz és lelkiismeretünkhöz kapcsolódik, amivel egy gép nem rendelkezik. A gépnek nincs felelőssége, őt nem fogják megbüntetni, ha rossz döntést ho-

zott és ha igen, akkor mi van? Kikapcsolják, de ez neki nem fáj, ez az ő „életét” nem érinti, nem befolyásolja. Nem fog fájni neki...

És itt jutunk vissza a Brain Baron is felvetett kérdéshez: lesznek-e valaha robot rabbi? A válasz az, hogy nem volna helyénvaló, ha lennének. A Talmud azt tanítja, hogy az ókori Szánhedrin, a valamikori legfelsőbb rabbi bíróság, a 71 tagú rabbitanács tagja csakis az lehetett, aki egészen különleges tudással bírt: tórai ismeretek mellett sok nyelvet kellett beszéljen és a természettudományokhoz is kellett hogy értsen. Mindez azonban nem volt elegendő. Nem lehetett a szánhedrin tagja, akinek nem volt családja, nem voltak gyerekei. Az ilyen emberből ugyanis hiányzik a könyörület attribútuma. Egy erkölcsi kérdésben nem csupán a száraz kognitív értékelés, a kognitív algoritmus a szükséges. Fontos, hogy legyen személyes, érzelmi azonosulás is.

ŐSZELE NYELVIZSGÁZNAK A MAIMONIDÉSZ GIMNÁZIUM ELSŐ DIÁKJAI

Az EMIH fenntartásában lévő Maimonidész Kéttannyelvű Gimnázium 2017. szeptember 1-jén nyitotta meg kapuit. A szervezet életében ez az első ilyen vállalkozás, a kihívás és az elvárások rendkívüliek voltak, de a vezetőség sikeresen vette az akadályokat. Meglátogattuk az iskolát, mert érdekelt bennünket, hogy milyen tanulságokkal zárult az első tanév és mik a jövőbeni tervek. **JUHÁSZ VALI ÍRÁSA**

FEJLŐDÉS PERCRŐL PERCRE

Körülnézve az épületben, mindenhol visszaköszönnek a zsidó vallási ünnepek, a zsidó származású híres emberek képe a dicsőségfalon. Szilánk Zsuzsa operatív igazgató a kezdetekről beszélt.

„Az első évben egy osztályt (egy évfolyamot) indítottunk, mert felmenő rendszerben dolgozunk. Maximum 20-25 fős osztályokkal, kiscsoportos órákon foglalkozunk a gyerekekkel, a nyelvi kompetenciáik szerint felosztva őket, hiszen az első év a nyelvi előkészítő, némi alappal a humán és természettudományos tantárgyakra való felkészítéshez. Egyé-

nileg tudunk igazodni a gyerekek képességeihez – ez mindannyiunk dolgát megkönnyíti. Az iskola szellemisége, és amit kitűztünk célként, abszolút működik. Ez egy elég erős kezdő év a gyerekeknek, az életre való felkészítés is, sok gyerek megtalálta önmagát, kiteljesedett. Van olyan diákunk, aki alig mert megszólalni év elején, mostanra beilleszkedett, reflektál, kérdez, véleményt nyilvánít.” A diákok gyakorlati készségeket is elsajátítanak, és már meg is méretik magukat, például az országos gépíróversenyen, amelyen ketten is az élmézőnyben végeztek.

„Gyakorlatilag percről percre fejlődik az iskola. Új pedagógusok érkeznek ősszel, hiszen a világi tárgyak tanítása ezt igényli. A felső emeleten van hét tanterem, ezeket felújítjuk. Lesz interaktív tábla, olyat rendeltünk, ami most a legmodernebb. Plusz szaktantermeket kell kialakítanunk a különböző természettudományi tárgyak számára” – tette hozzá Szilánk Zsuzsa.

FELTÉRKÉPEZIK A GYEREK ERŐSSÉGEIT

A nyelvoktatás nagyon fontos az gimnáziumban, hiszen ez adja a gerincét a további sikeres munkának.

Topor Katalin angoltanár elmondta, hogy többféle módszert használ, a tananyag szerkezetének és a diákok igényeinek megfelelően: „Szerintem abban rejlik a siker kulcsa, hogy nemcsak a legdivatosabb módszert próbáljuk alkalmazni, hanem feltérképezzük, hogy melyik gyerekeknek mi az erőssége, mivel küzd, mivel voltak idáig problémái, hol akadt el. Ha azt látom, hogy valakinek valami nem megy, akkor oda tudok mellé ülni – addig a többiek valamilyen más feladaton dolgoznak.”

Láthatóan remekül fel van szerelve az iskola, és az internet is segít az oktatásban. „Előfordul, hogy írnak Messengeren, hogy küldjek segítséget, hiszen vannak nagyon jó interaktív site-ok. Az nagyon jó, hogy a tanulók laptopon tudnak dolgozni, a gyakorló oldalakon rögtön ellenőrizni tudják, hogy mit csináltak jól és mit nem. Aztán vannak speciális projektjeink: legutóbb például az anyanyelvi tanárral volt egy étterem nyitási projekt, igen komplex feladat ez, ilyenkor 1-2 hétig is dolgoznak egy témán” – meséli Topor Katalin.

Az idei évfolyam nagy része teljes mértékben felkészült a nyelv-

vizsgára, de néhány akadály felmerült, mint például az, hogy eddig csak szombatokra hirdettek írásbeli időpontokat – tudtuk meg Topor Katalintól: „A többség biztosan nyelvvizsgázni fog, ki írásbelizik, ki csak szóbelizik, többen pedig a C típusú, komplex vizsgára készülnek. Nagy utat tettem meg a gyerekek, és úgy érzem, jó az irány, ezek az eredmények magukért beszélnek.”

MODERN MÓDSZEREK, HAGYOMÁNYOS TUDNIVALÓK

Kéttannyelvű zsidó iskola lévén nagy hangsúly van a héber nyelv és a vallási alapok oktatásán is. *Herrman Judit* judaisztika és héber tanár, az iskola vallásügyi referense szerint „nagyon sokat tanultunk egymástól, rengeteget fejlődünk, a siker főként annak köszönhető, hogy a diákok kifejezetten nyitottak, a tanárok odaadóak, lelkiismeretesek, és kiváló háttérrel, remek kollégákkal rendelkezünk – így minden oldalról támogatva érezzük magunkat. Nekem elsősorban az volt a célom, hogy minél közelebb hozzam a zsidó vallás alapjait, ismereteit a fiatalokhoz, hogy megismerjék a gyökereiket. Kifejezetten örültek annak, hogy én kreatív, modern módszerekkel tanítom a zsidó vallási tantárgyakat is.”

Saját tanítási módszereiről ezt vallja: „Szeretek interaktívan tanítani több metodikát összevonva. A legnagyobb büszkeség ezen a területen az omerszámlálás kapcsán létrehozott projektünk volt, ahol a tanulók az érzelmi fejlődésüket, tapasztalataikat különböző művészi formában tudták megmutatni. Szép munkák születtek abból, hogy ezt a filozófiai, spirituális, vallási témát esszéekben, képekben, versben, zenében meg tudták valósítani, és a saját érzelmi világukat ilyen formában is felszínre tudták hozni.” A további tervek kapcsán *Herrman Judit* tanárnő elmondta, hogy egy interaktív héber nyelvtanulási szobát szeretnének létrehozni a diákoknak, akik most ismerkednek a héber nyelvvel. Itt interaktív, játékos és kihívással teli, erősen stimu-

latív környezet várja majd őket, ami elősegíti a nyelvtanulást és megszerzett velük a nyelvet.

MEG KELL ÉRTENI A GYEREK LELKÉT

Az épületben körbejárva érezhető egyfajta kellemes aura, jó hangulat, igazán diákbarát a környezet. Bár minden új volt tavaly szeptember-

ben, a tanulók szépen belakták a gimnáziumot. Gyönyörű az ebédlő, szuper jó a babzsákokkal berendezett társalgó. Ezzel együtt nagy kihívás, izgalmas feladat egy ilyen intézmény vezetőjének lenni, mondja *Köves Dvora* fenntartó főigazgató:

„Még nem volt Magyarországon ilyen típusú gimnázium, a férjem – *Köves Slomó*, az *EMIH* vezető rabbija – álma volt ez. Először nem is gondoltam, hogy én lehetnék ennek az intézménynek az igazgatója, de aztán megértettem, hogy azok a didaktikai ismeretek, azok a módszerek, amiket én jól ismerek, nem veszhetnek kárba. Ha ezt a tehetséget megkaptam Istentől, akkor használnom kell, és a következő generációknak át kell adnom a tudásomat. Hiszek abban, hogy minden gyermek különleges, és erősíteniünk kell őket. Mi kilencen vagyunk testvérek, az édesanyám sok éven át gimnáziumban tanított, osztályfőnök is volt. Így aztán otthon sok ismeretet szereztem a gyermeknevelésről. Két fontos dolgot tanultam meg ezzel kapcsolatban: elsősorban meg kell érteni a gyermekek lelkét, megtalálni minden

gyermeknek a kulcsát. Ez a gimnázium mottója is: »Neveld az ifjút a maga útja szerint, ha megöregszik, sem fog letérni róla« – amiben erős a gyermek, abban erősíteni kell. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy kijelöljük a határokat, a korlátokat, hiszen ha ezeket ismeri, akkor ezt az élet minden területén jól tudja majd használni: az egyetemi évek alatt, a párkapcsolatában, egy munkahelyen, bárhol. Ha sikeres akar lenni, ismernie kell és el kell fogadnia ezeket a határokat. Nagyon fontosnak tartom, hogy a magas színvonalú oktatás mellett olyan szabadidős programokat is kínáljunk a gyerekeknek, ami az ilyenkor, kamaszkorban felgyülemlett energiájukat jó irányban köti le. Kirándulások, játékok, projektek, amiktől sokat kaphatnak a tanuláson kívül is. Mivel zsidó iskola vagyunk, jó kapcsolatot ápolunk a zsinagógával, hogy a zsidósággal, a zsidó identitással is megismerkedjenek a diákjaink. Egy új intézménynél a legfontosabb az erős alapok építése. Úgy látom, hogy nagyon szépen haladtunk, remek háttér csapatunk van, kiváló tanári kar, akik lelkiileg és szakmailag is »odateszik magukat«, hogy minden gyerek a legjobbat kapja és a legtöbbet tudja kihozni magából.”

VÁR A GÓLYATÁBOR

Most azonban a nyárra bezárja kapuit a gimnázium, hogy ősszel újult erővel kezdjék meg a tanulást és a közösségi életet. Viszont nyáron sem szakadnak el egymástól, mert erről is gondoskodik az intézmény.

„A mostani diákokkal egy háromnapos osztálykirándulásra megyünk *Badacsonytomajba*, a *MAZSÖK* üdülőbe az osztályfőnökükkel és *Topor Katalin* angol csoportvezetővel” – számol be a nyári tervekről *Szilánk Zsuzsa*. „Az új tanulóknak augusztus utolsó hétfő-kezd-szerdáján lesz *Mádon* a gólyatábor. Kis zsidóság-alapképzéssel, kajakozással, szőlészettel és egyéb remek programokkal. Aztán szeptembertől újra teljes gózzal előre az új tanévben!”

További információ az iskoláról:

www.zsidogimnazium.hu

SZENTENDREI ZSIDÓ LENYOMATOK

SZILÁNKOK A SZENTENDREI ZSIDÓ HITKÖZSÉG MÚLTJÁBÓL ÉS JÖVŐJÉBŐL

Egy kiegészítőjegy, 40 perc és már kinn is vagyunk az 5-ös hév végállomásán: Szentendrén. A Duna-parti kisváros népszerű a budapesti kirándulók között és a néhány napnál tovább időző turisták körében egyaránt. A kanyargós, macskaköves, középkori hangulatú utcák sétára vonzzák a lábukat, melyek szinte minden sarkon egy galériába botlanak, vagy éppen zsidó emlékházba vagy egykori zsinagógába – de a Szentendrére kirándulók és az itt élők útja hamarosan új zsinagóga és kóser kávézó felé is vezethet. Cikkünk a szentendrei zsidók múltjába és jövőjébe kalauzolja el az Olvasót, hogy majd személyesen is megtapasztalhassák a saját jelenükben! CSEH VIKTOR ÍRÁSA

ZSIDÓK SZENTENDRÉN

Az első zsidók, akik hosszabb-rövidebb időre már a 18. század végén is megfordultak Szentendrén, írásos formában először 1822-ben vannak említve Izbégről, mely ma már a város részét alkotja. A város szívéből viszont egészen 1849-ig távol tartották a zsidókat a már ott élő kereskedők, hogy ők továbbra is kihívások és konkurencia nélkül működhessenek.

1840-ben még csak 6 főt írtak össze, de 1880-ban már 216 fő élt itt, mely a lakosság 5,1%-át adta – inentől kezdve a hitközség létszáma érdemben nem változott, 200 fő körül mozgott, viszont ez a szám az összlakosság arányaiban egyre kevésbé volt meghatározó. 1941-ben 206 fő tartozott az izraelita feleke-

zethez, továbbá 43 zsidónak minősített személy élt Szentendrén, mely együtt, kerekítve jelentett 2,6%-ot.

AZ „ÁGYRAJÁRÓ” VÁROS

Fontos megemlíteni, hogy Szentendrére sokan, így zsidók is, mint „ágyrajáró” városra gondoltak, a kifejezés abban az értelmében, hogy az elszegényedett fővárosi egyének vagy családok kiköltöztek Szentendrére, míg anyagilag helyre nem billentek – kezdetben viszont sokaknak annyi pénzük sem volt, hogy szobát béreljenek, csak egy ágyra tellett nekik, ahová aludni jártak a munkából „haza”.

Azaz a szentendrei zsidó közösségnek folyamatosan volt egy „átmeneti jellegű” része, akik időről időre frissítették a hitközség törzsközösségét.

PATAKPARTI ZSINAGÓGA ÉS TÖBB

A szentendrei zsidó hitközség intézményeit egy nagyobb épületben alakították ki, melyet egy szerb borkereskedőtől béreltek, és melyet, a hagyomány szerint, a keresztény férfi halála előtt a végrendeletében a hitközségre hagyományozott.

Az épületet 1861-ben vették bérbe, és ezután itt alakították ki a mind méretében, mind díszítésében szerényebb zsinagógát és az iskolát. Emellett itt élt a kántor, a templomszolga és a tanító, de itt gyűlt össze a hitközség is a hanukai vagy a purimi mulatságok alkalmával, vagy éppen az éves közgyűlés levezetésére.

A visszaemlékezők szerint az udvar valóságos kis majorságnak tűnt – legalábbis gyermekszemmel, hi-

szen minden itt lakónak megvolt a saját kis kertrésze, virágokkal, pár tőke szőlővel és veteményessel, a hátsó lejtő pedig a szünetek erejéig a gyerekek birodalma volt, ahol telente fakutyázhattak, a jó időben meg pecázhattak a Bükkös-patakban.

Az iskolában jellemzően 20-30 diák tanult; a nebulók harmada más felekezethez tartozott, akik a magasabb színvonal miatt jártak a zsidó iskolába. A szentendrei zsidók között egyébként nem volt különösebben sok gyerek – az asszimilált vagy modern felfogást követve családonként egy-két gyermek, kivéve a Kohn zöldségest és a Weiszéket, ahol öt-hat csemete is volt.

RABBI ÉS REBECEN

A századfordulótól a haláláig itt működött Weinberger Ignác (Jichak Juda; 1853-1928 / 5688. ádár 9.) rabbi, aki először szülővárosában, Sátoraljaújhelyen, majd Ballassagyarmaton szívtá magába a Tóra szellemét. Feleségével, Rozália (született: Sulzbach; ?-1926 / 5686. sziván 19.) rebecennel közös háza mindig nyitva állt a szegények előtt, sokszor saját szájuktól vonták meg a falatot, hogy másoknak enni adhassanak. Weinberger rabbi felesége elvesztése után meggyengült, és hamarosan követte őt a sírba – mindkettőjüket a pesti orthodox temetőben, a Csucsor (Gránátos) utcában helyezték örök nyugalomra.

RABBIT A HITKÖZSÉGNEKI

1943-ban a szentendrei rabbihelyettest, Stern Bélát (1897-?) is munkaszolgálatra sorozták be. A hitközség

elárult, de, hogy rabbijukat megmentsék, az alelnök, Lőwy Ferenc szeptember 22-én már-már könyörgő hangvételű levelet fogalmazott a Magyarországi Izraeliták Országos Iroda elnökségének, hogy Stern rabbihelyettes felmentést kieszközöljék:

„[...] a rabbi teendők végzése mellett, minden más vallási funkciót /előimádkozás, metszés/ is teljesen egyedül lát el és a hitközségnek 90 éves öreg egyházfija lévén, a halotti eltakarítással kapcsolatos teendőket, szertartásokat szintén ő látja el. – Esetleges behívása tehát veszélyeztetné a hitközség mindenmű vallási életének folyamatosságát [...] Megjegyezni kívánjuk, hogy hitközségünk lélekszámának csekély volta szerény véleményünk szerint nem tenné indokolttá kérelmünk elutasítását, mert a kis hitközségeknek csakúgy, mint a nagyobb lélekszámú közösségeknek, elengedhetetlenül szükséges – éppen a mai válságos időkben – egy lelki gondozó, vallási törvények betartása felett őrködő rabbi működése.”

Az eset sajnos nem volt egyedi, bár az oka más lehetett. 1943-ban 37 vidéki hitközségben nem volt rabbi, annak ellenére, hogy a fővárosban több fiatal rabbi sem tudott elhelyezkedni. Szentendréről végül is besorozták Stern rabbihelyettest, aki családjával ellentétben túlélte a holokausztot, és a fővárosba költözött, majd temetői kántor lett.

Az „utolsó félévre” vallási élet táv-vezetésével a budapesti illetőségű, dr. Löwenstein Miksa vallás-tanárt, rabbit bízták meg.

VÉSZKORSZAK

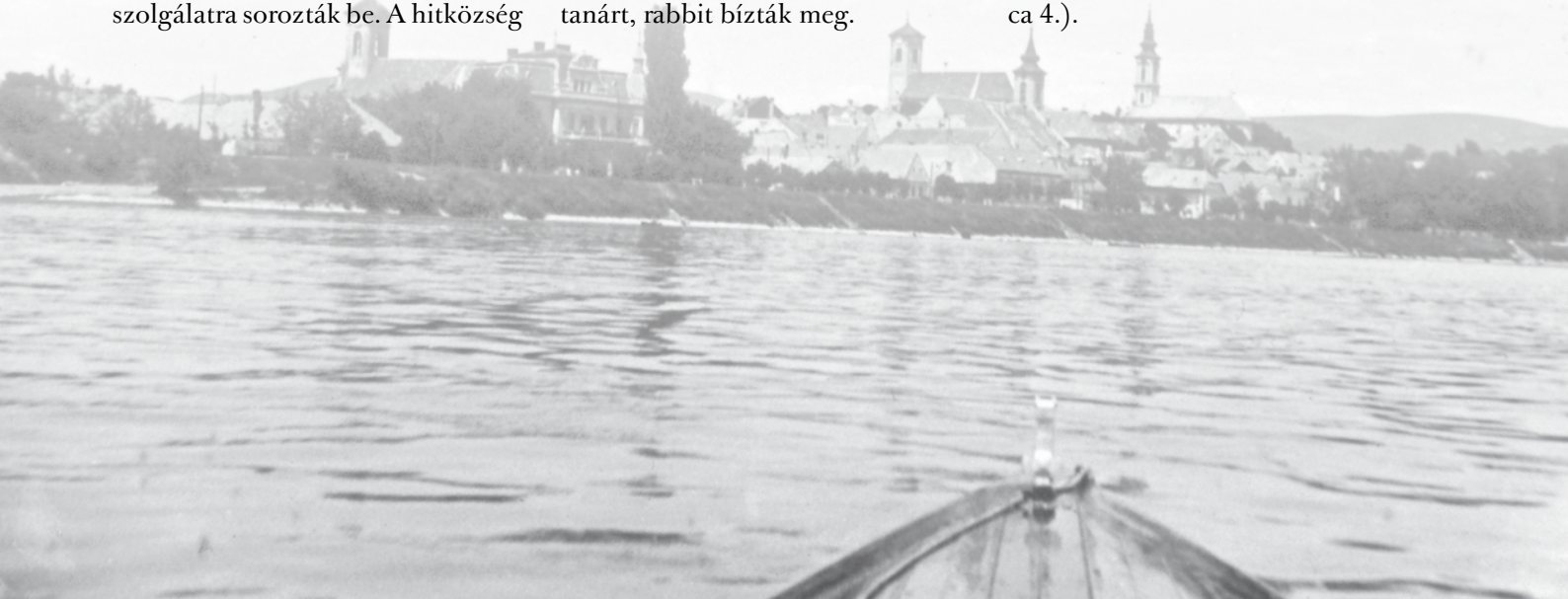
1944 tavaszán Szentendrére is végleg lecsapott a gyilkos eszme. A hitközség ekkor mintegy százhetven főt számlált, az iskola még tizenegy fővel működött. A Duna-parti gettóból, Monoron keresztül Auschwitzba deportálták a közösséget.

Az elhagyatott zsinagógában szabóságot és cipésműhelyt alakítottak ki, ahol a Tóra-tekercekből cipőbetétet készítettek – ez a gyalázatos tett adta a címét Kertész Péter, Pulitzer-díjas író, 2009-ben kiadott, a szentendrei zsidókról szóló regényének: *Cipőtalpbetét – Tórából*.

Körülbelül harmincan éltek túl a borzalmakat.

KULTURÁLIS SORSKÖZÖSSÉG

A néhány túlélő újjászervezte a hitéletet, a zsinagógát még 1962-ig használták, majd szervezett formában évtizedekre megszűnt a szentendrei zsidó élet. A temető hanyatlásnak indult, sírkövek dőltek ki, a növényzet gyakorlatilag megközelíthetlenné tette a sírkertet. A ravatalozót lebontották és felmerült a temető felszámolása is, mely végül csak a közelben élő Szántó Piroska, Kossuth-díjas festő és író tiltakozására hiúsult meg – bár a temető felét így is felszámolták. 1975-ben költözött a városba Kertész Péter író és családja, az ő elhatározásukra újították fel a temetőt, mely ma már az egyik legszebben gondozott sírkert az országban. Az egykori zsinagóga és egyéb hitközségi intézményeket magába foglaló épület falára a holokauszt 60. évfordulóján emléktáblát helyeztek el (Petőfi utca 4.).

A Szentendréről elszármazott egykori nagykereskedő, *Szántó György* (1923-1997) kezdeményezésére, majd hirtelen halála után emlékére egy róla elnevezett emlék- és imaházhoz hoztak létre 1998-ban. Az imaházban alig van több hely, mint ahová egy minján befér, viszont egy kisebb kiállítást is berendeztek itt, mely a judaizmus birodalmába kalauzolja a látogatókat. Az udvaron a helyi és környékbeli holokauszt áldozatok nevei olvashatók (Alkotmány utca 3.).

2009-ben helyi kezdeményezésre, Köves Slomó rabbi segítségével egy heti tanulókör alakult, és talán ettől nem függetlenül 2011-ben pár tucat itt élő, zsidó gyökerekkel rendelkező ember megalapította a helyi Magyar-Izraeli Baráti Társaságot, akik elsősorban kulturális alapon rendszeresen szerveznek programokat.

MŰVÉSZTELEP SZENTENDRÉN

A nagybányai (ma: Baia Mare, Románia) művésztelep a millennium évében, 1896-ban bontakozott ki mások mellett Ferenczy Károly (1862-1917) és a zsidó származású Iványi-Grünwald Béla (1867-1940) festők kezdeményezésére.

A nagybányai iskola szépen fejlődött egészen addig, míg a várost Trianon ki nem szakította Magyarországtól. A döntés sok művészt szigetelt el Nagybányától, akik egy újabb művésztelep alapításán kezdtek gondolkodni. A több éves együtt gondolkozás eredményezte 1928. január 28-án a Szentendrei Festők Társaságát, egy évvel később pedig a szentendrei művésztelepet.

A Társaságot Jeges Ernő (1898-1956), Paizs Goebel Jenő (1896-1944) és hat festőtársuk alapította, elnöknek Iványi-Günwaldot kérték fel, alelnöknek pedig Szentendre mindenkori polgármesterét nevezték ki.

Érdekes módon a művésztelep alapítói között nem találunk zsidó származásút, nem úgy, mint a becsatlakozók között – a teljesség igénye nélkül: *Anna Margit* (1913-1991), az ő férje, *Ámos Imre* (1907-1944), aki a „magyar-Chagall”-ként híresült

el, *Bálint Endre* (1914-1986), *Czóbel Béla* (1883-1976) és *Szántó Piroska* (1913-1998).

Több rendszer és művészeti felvonás után 2013-tól megújult formában a MANK (Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft.) a hagyományoknak megfelelően 12 műteremmel várja a képzőművészeket.

ZSIDÓ MŰVÉSZEK SZENTENDREI LENYOMATA

Ámos Imre és Anna Margit festményeiből és grafikáiból 1984-ben nyílt állandó kiállítás (Bogdányi utca 10.), a festőnő kötődését mutatja, hogy kérésére a halála után a hamvait a múzeum udvarán helyezték el. A botlatókőre hasonlító sírt a zsidó hagyományoknak megfelelően a rajongók, követők kőkupaca öleli körül.

Vajda Lajos (1908-1941) festő ugyan nem volt tagja a szentendrei művésztelepnek, viszont a húszas, harmincas években itt alkotott, és képei hatással voltak a művésztelepen dolgozóakra. Szüleit az itteni zsidó temetőben temették el, szentendrei lakóházán pedig emléktábla van elhelyezve (Dumtsa Jenő utca 4.). 1996-ban nyílt meg a festő emlékmúzeuma, ahol a Vajda életmű mellett az Európai Iskola helyi képviselőinek munkáit is megismerhetik az idelátogatók.

A SZENTENDREI ZSIDÓ ÉLET ÚJ FEJEZETE

Mint ahogy fent már utaltunk rá, Szentendre zsidóságát időről időre érték újabb impulzusok, így talán nem is annyira meglepő, hogy 2018-ban egy újabb, grandiózus fe-

jezet következik. A pozsonyi rabbi, Baruch Myers fia, *Menachem Myers* és magyar származású felesége, *Tzivia Muska* Szentendrére költöznek, ahol egy multifunkcionális zsidó közösségi házat fognak vezetni az Egyesült Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) égisze alatt.

A Chai Galéria egy zsidó művészeti- és életmódközpont lesz, mely egyrészt a helyi zsidó közösséget, másrészt pedig a turistákat fogja szolgálni – ne felejtjük el, hogy a Budapesten hosszabban időző külföldiek másodlagos úti célja a közele, de mégis festői Szentendre. A Chai Galéria négy fő tevékenységi kört határozott meg magának: a vallási élet újbóli felélesztésén túl a közösségi élet továbbépítése, az itt alkotó zsidó származású művészek örökségének ápolása kortárs művészek bevonásával, továbbá egy kóser vendéglátóegység, kávézó nyitása.

Az új fejezet elkezdődött, legyünk részesei mi is. A Myers család pedig kívánunk sok sikert!

A Myers házaspár

BIBLIOGRÁFIA: Kepecs József dr., *A zsidó népesség száma településenként (1840-1941)* (Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 1993); Rappai Zsuzsa (szerk.), *Szomszédaink voltak – Szentendre zsidóságáról* (Szentendre: Magyar-Izraeli Baráti Társaság Kulturális Egyesület, Szentendre-Dunakanyar, 2015); S. Nagy Katalin, „Van-e magyar zsidó képzőművészet?”, in: *Múlt és Jövő* (1996/1.), 75-82. old.; Schweitzer József, Frojmovics Kinga, (szerk.), *Magyarországi zsidó hitközségek, 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. I. Rész: Adattár* (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1994); „Halálhírei (szentendrei rabbiné)”, in: *Zsidó Ujság* (1926), 2. évf. 21. szám, 13. old.; „Hírek – A szentendrei rabbi halála”, in: *Egyenlőség* (1928), 48. évf. 10. szám, 18. old.; „Rabbit a hitközségeknek, hitközséget a rabbiknak”, in: *A Magyar Zsidók Lapja* (1943), 5. évf. 37. szám, 5. old.; Beadvány, 83416 - 1943.9.26.: Szentendrei hitk. Stern Béla rabbi. tanusítványa iránt (benyújtás napja: 1943.9.29., módja: Hitk Szentendre).

AKINEK A TŐKE ÉS PÉNZ KÖTELEZETTSÉGET JELENTETT

VÁZLATOK WEISS MANFRÉD ÉLETÉBŐL

Weiss Manfréd a 19-20. századforduló egyik legnagyobb kapitalistája és egyben legnagyobb filantrópja volt. Mérhetetlen gazdagsága csak a jó szíven keresztül nyilvánult meg. Gyártmányainak és jótéteményeinek sora egyforma hosszú, ha nem volt hosszabb az utóbbi. Életéből idézni néhány vázlatponton keresztül nehéz feladat, mégis, egy-egy szilánk is kiválóan megvilágítja Weiss Manfréd nagyságát. Mert ahogy egy nekrológjában írják: „Ő nem azok közül a nagyságok közül való volt, akiket messziről kellett nézni, hogy nagyot mutassanak. Az ő igazi emberi nagyságát közelről lehetett látni, azokban a vonásaiban, melyekben a legtöbb »nagy ember« is apró és közönséges.”

CSEH VIKTOR ÍRÁSA

WEISS MANFRÉD, A GYÁROS

Weiss Manfréd (1857-1922) testvérével Bertolddal (1845-1915) 1882-ben nyitották meg konzervgyárukat a Lövölde téren, mely az ország első ilyen gyára volt. Később részt vettek a Magyar Ipari és Kereskedelmi Bank létrehozásában. Tőkéjének egy részét, hogy biztosítsa, Weiss Manfréd ingatlanba fektette: Andrassy út – Jókai tér – Nagymező utca és a ma Újlipótváros néven ismert városrész déli részét, a Margit híd és Vígyszínház közötti területet vásárolta meg, így az itt álló bérházak, vagy éppen a színház, az mind ő telkén épülhetett fel.

1890-ben egy robbanás történt a gyárban, így a további biztonságos termelés érdekében költözniük kellett, az új gyártelep helye pedig 1892-től Csepel lett. 1893-ban még csupán 150 munkás dolgozott a gyárban, 1917-ben pedig már 27.000 (!) ember váltotta egymást három műszakban.

1896-ban, miután Bertold képviselő lett, szétváltak az összeférhetetlenség miatt, hiszen a gyár komoly kapcsolatban állt a magyar állammal. A gyár a béketermelésről fokozatosan a haditermelésre állt át. A gyár termelési mértékét szá-

mok nélkül is jól illusztrálja az a korabeli elterjedt mondás, miszerint „nincs a világon olyan háború, ahol legalább az egyik fél ne Weiss-féle lőszert használna...”

A SIKER TITKA

Weiss sikerét sokan valami titokban keresték, pedig a válasz egyszerű volt: Weiss sosem az aktuális, hanem a potenciális kereskedelemhez szabta a termelést. Folyamatosan

figyelte a szabadalmakat, ráadásul két fiából is mérnök lett, akik maguk is foglalkoztak az új eszközök és berendezések kutatásával. A kreatív elme mellett pedig Weiss nem félt kockáztatni sem: amikor a tőkések a pénzüket mentették, akkor ő befektetett, mely végül busásan térült meg neki.

NEMESK EGYMÁS KÖZÖTT

Befektetéseikhez a megszerzett tőkén kívül forrást biztosított az is, hogy Weiss Manfréd felesége és gyermekei révén rokoni kapcsolatba került szinte az összes meghatározó iparmágnás családdal – bár a megállapítás lehet, hogy helyesebb lenne fordított módon: a hazai iparmágnás családok rokonságba kerültek Weiss Manfréddal.

Maga Weiss Manfréd még Bécsből házasodott, *Albert von Wahl* (1832-1905) lovag, osztrák-magyar vasúti vezérigazgató *Alice* (1865-1904) nevű leányát vette feleségül 1884-ben – hiszen ekkoriban még csak formálódott a magyar zsidó arisztokrácia, viszont gyermekei ki-

házasításánál már a legjobban csengető nevű, magyar családok közül válogathattak. Weiss Elza (1885-1980) a magyarországi vetőmagtermesztést megteremtő családból, jánoshegyi *Mautner Alfréd*hoz (1877-1933) ment feleségül. *Weiss Eugen* (Jenő; 1887-1983) *Annie von Geitler-Armingent* (1898-1961) vette feleségül. *Weiss Marianne* (1888-1971) a magyar tőzsde megalapítójának fiához, *Kornfeld Mór*hoz (1882-1967) ment nőül. *Weiss Alfonz* (1890-1992) csetei *Herzog Erzsébet* (1893-1992) vette feleségül, aki anyja révén a Hatvany-Deutsch család fiatal tagja volt. *Weiss Daisy*t (1895-1988) *iff. Chorin Ferenc* (1879-1964) bányatulajdonos kérte feleségül. Egyedül a legkisebb leány, *Weiss Edith* (1899-1967) nem házasodott meg. Röviden: a Weiss-család egyet jelentett a századforduló krémjével.

WEISS MANFRÉD, A ZSIDÓ

Azok közé az erős jellemek közé tartozott, akit sem vagyon, sem rang nem tudott elcsábítani ősei hitétől, sőt inkább abból nyerte energiáját és erkölcsi fölényét, mert más fölényt nem igazán említhetünk vele kapcsolatban.

Nagyünnepekkor a Dohány utcai zsinagógába járt, ám szülei, majd szertett felesége után Kádist mondani a Talmud Egylet Vasvári Pál utcai zsinagógájába járt.

A hunfalvai (Huncovce, Szlovákia) jesivát és a Rabbiképzőt egyformán támogatta – nemcsak felekezeti különbséget nem tett, de a felekezeten belül sem tett differenciát.

A FELESÉG EMLÉKÉRE

Weiss Manfréd felesége, *Alice* aszszony szintén élen járt a jótékony-ságban, mondták is róla az életében, hogy többet jár a nyomorgók viskóiba, mint a nemesek báltermeibe – hová pedig, mondani sem kell, napi bejárása és meghívása volt.

Alice bárónő nem volt még 40 éves, mikor nemes lelkét magához szólította az Örökkévaló. Weiss Manfréd elhalt felesége emlékére egy gyermekágyas otthon felállítását határozta el. 1910. április 4-én,

hétfőn adták át a történelmi fontosságú intézményt a Szabolcs utcai zsidó kórháztól alig 100 méterre, a jó nevű *Quittner Zsigmond* (1859-1918) tervezésében. A megnyitó ünnepélyen jelen volt *Khuen-Héderváry Károly* (1849-1918) miniszterelnök is, más miniszterek, polgármesterek, előkelőségek társaságában – az összes városi méltóság, csak éppen Weiss Manfréd maradt távol, ő szerényen kitért az ünneplés elől, de gyermekei jelen voltak az anyjuk előtti tisztelgésen.

A gyermekotthonban indult meg az országban először a szervezett terhstanácsadás, de volt itt saját nővérképző is. Felekezetre való tekintet nélkül bárki ingyen igénybe vehette a szolgáltatásokat.

KÓRHÁZ A MUNKÁSOKNAK

1916-ban *Diebold Hermann* (1877-1960) tervezésében felépült az első csepeli kórház is – szintén Weiss Manfréd megrendelésére –, ahol eleinte csak a gyár dolgozóit kezelték, de 1924-től mindenki számára elérhetővé váltak az egészségügyi szolgáltatások.

Egy héten háromszor a főváros legkiválóbb sebészei műtöttek a kórházban, de az intézmény különlegességét adta az is, hogy itt nyílt az ország egyik első csecsemőgondozója is, ahol szinte egynapos kortól egészen hatéves korig gondozták a csemetéket. 2003-tól a Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház Csepeli Weiss Manfréd Telephelye (Déli utca 11.) néven üzemel.

A SZALMAÖZVEGYEK ÉS GYERMEKEK VÉDŐJE

A Váci út azon részén, „ahol a legtöbb a gyár, ahol most [az első világháború kitörésekor] legkevesebb a munkás és legnagyobb a nyomor” egy iskola tornacsarnokában (ma: Budapesti Gazdasági Szakképzési Centrum Károlyi Mihály Két Tanítási Nyelvű Közgazdasági Szakgimnáziuma), 1914. augusztus 30-án, vasárnap Weiss Manfréd megnyitotta második népkonyháját, mely *Ehrlich G. Gusztáv* (1849-1941) erzsébetvárosi népkonyhája

mellett a második legnagyobb volt, utóbbiból egyébként kilenc helyre vitték és osztották szét az ételt.

Az adagokat a kerületi előljáróság határozta meg egy igazolólapon, mely szerint először a kenyéradagokat kapták a nélkülözők, majd a tornacsarnok fehérruhás tanárnői, az alkalmi ételosztók a kétfogásos ebédet mérték ki – de az adagokat nem vették nagyon szigorúan, szinte mindenki többet kapott, így hát a naponta kiosztott 1000 adag a valóságban még több is volt. Az első nap gulyásleves és mákosguba, hétfőn hurkás babfőzelék káposztáskockával volt a menü – kenyér, hús, tészta mindig volt a terítéken.

A népkonyhának nem volt ünnepeles megnyitója, hanem az első nap a báró fia, *Weiss Alfonz* és *Wildner Ödön* (1874-1944) fővárosi tanácsnok, a második nap pedig *Bárczy István* (1866-1943) főpolgármester kóstolták nagy elégedettséggel az ételeket.

„MÁTÁN BESZÉTER”

Az adományozásnak több fokozata van, az egyik legmagasabb szint a titkos adományozás, a „mátán beszéter”, amikor a rászoruló nem tudja kitől kapott, de az adományozó sem ismeri személyesen a nélkülözőt.

Egyet a sok ilyen esetből örökít meg az alábbi történet: 1917 zimankós őszenek végén, az elhunyt gárdonyi *Neumann Frigyesné, Lujza*, a Pesti Izraelita Nőegylet elnökének tiszteletére gyász-Istentiszteletet tartottak a Dohány utcai zsinagógában, ahol természetesen Weiss báró is megjelent.

Weiss Manfréd a csontig hatoló fagyra panaszkodott a mellette ülő *Schichtancz Árminnak* (1862-1939), a Wesselényi utcai iskola igazgatójának (később az Országos Izraelita Tanítóegyesület elnökének), aki erre megjegyezte, hogy gondoljon csak azokra, akiknek nincs mivel otthon fűteni, nekik legalább van... Másnap Weiss egyik leánya hívta Schichtancz lakását, amikor is számon kérte apja miatt, aki egy szemhunyaszt sem tudott aludni

az igazgató megjegyzése miatt – azonnal kezdjenek hát akcióba, és juttassanak szentet a meleget nélkülözőknek!

Ehrlich G. Gusztávval léptek kapcsolatba, aki az összes mozgósítható tüzelőanyagot a rendelkezésükre bocsátotta, majd, mikor az elfogyott, Weiss Manfréd pénztalványok kiállítását rendelte el – szigorúan az ő nevének említése nélkül. Így lett enyhébb az 1917/18-as fagyos tél a fővárosi lakosság számára, hála Weiss báró jóságának...

WEISS TOVÁBBI ELSŐ VILÁGHÁBORÚS TETTEI

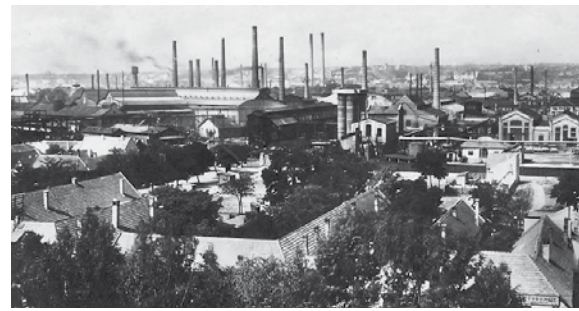
Weiss Manfréd honvéd már idős volt, így hát nem is erejével, hanem végtelen gondoskodásával vette ki a részét a háborús időkben. A népkonyhán kívül a következők köthetők személyéhez (a teljesség igénye nélkül):

Katonai tüdőbeteg-szanatórium, megvakult katonák menhelye, a 17-es katonai kórház területén létrehozott legénybarakk. Létrehozott a Szent János szanatóriumában sebesült tiszti alapítványt, tábori kórházakat a frontvonalak mellett, adományozott több katonai röntgen-autómobilt. Nagy összegekkel támogatta a Vöröskereszt munkáját is.

A FILANTRÓP HALÁLA

Nem titok, hogy Weiss Manfrédet, a kommün alatt, 1919-ben az öngyilkosságba kergették: irodájában megmérgezte magát, ám dolgozói megmentették életét – betegágya mellett ezer és ezer munkás állt és várta kétségbeesve, mi lesz jótévedője sorsa. Weiss báró szíve ezután még majdnem három évig dobogott szertetteiért és pártfogoltjaiért.

BIBLIOGRÁFIA: Ballagi Ernő dr., „Báró Weiss Manfréd”, in: *Egyenlőség* (1922), 40. évf. 52. szám, 2-3. old.; Bolla Dezső, Holczman Györgyné, *Csepeli helyismereti bibliográfia* (Budapest: Csepel Vállalkozás-fejleszt. Alapítvány, 2009); Schichtancz Ármín, K. S., „A gyermekágyas-otthon avatóünnepsége”, in: *Egyenlőség* (1910), 29. évf. 15. szám, (melléklet), 1-3. old.; Varga László, *A csepeli csoda: Weiss Manfréd és vállalata a Monarchiában* (Budapest: BFL, 2016); „Csepeli Weiss Manfréd”, in: *Egyenlőség* (1932), 53. évf. 11-12. szám, 19. old.; „Csepeli Weiss Manfréd”, in: *Egyenlőség* (1918), 37. évf. 15. szám, 9. old.; „Hírek – Csepeli Weiss Manfrédné”, in: *Egyenlőség* (1904), 23. évf. 5. szám, 7-8. old.; „Hírek – Schichtancz Ármín halála”, in: *A Magyar Zsidók Lapja* (1939), 1. évf. 19. szám, 14. old.; „Weiss Manfréd népkonyhája”, in: *Egyenlőség* (1914), 33. évf. 36. szám, 3-4. old.

A gyásházban (Andrássy út 116.) *Hevesi Simon* (1863-1943) főrabbi, a Salgótarján úti temetőben pedig *Fischer Gyula* (1861-1944) főrabbi búcsúztatta. „Felismertük benne a zsidó szívet, mely megértéssel fordult az elnyomottak, a szenvedők és a szegények felé.”

WEISS MANFRÉD MA

Weiss Manfréd nevét közterek, intézmények, iskolák viselik, de ami ennél is fontosabb, hogy többen a báró egy alapelvét is továbbörökítik: mégpedig, hogy a tőke kötelezettségekkel jár, azaz jótékonykodni kell, mellyel aztán másokat is a jótékonykodásra sarkallunk.

Weiss egyik életművének inspirálására a Cedek EMIH Izraelita Szeretetszolgálat rólá nevezte el a hetekkel ezelőtt nyitott népkonyháját (Baross utca 61.), ahol hétről hétre változatos és tápláló menüből osztanak ingyen ebédet a rászorulóknak.

Kóser konyha a mullahok földjén

ÍGY FŐZNEK AZ IRÁNI ZSIDÓK

Napjainkban Izraelen kívül a Közel-Kelet legnagyobb létszámú, mintegy tízezer fős zsidó közössége Iránban található, közülük a legtöbben a fővárosban, Teheránban élnek. Két és fél évezrede telepedtek meg a régióban őseik. Ezúttal az ő ízekkel, színekkel, illatokkal teli gasztronómiájuk világába látogatunk. **DÉNES ANNA ÍRÁSA**

VALLÁSSZABADSÁG IRÁNI MÓDRÁ

Az ókori Perzsia (a mai Irán) zsidósága a diaszpóra egyik legrégebbi közössége, gyökerei az első Szentély idejére, a polgári időszámítás kezdete előtti hatodik századra nyúlnak vissza, amikor Nebukadnecár király fogságba ejtette, és Babilóniába hurcolta Izrael zsidó lakosságát. Az iráni zsidó közösség tehát 2500 éves, és gyökerei összefonódnak a babilóniai (iraki) zsidóság történetével. A bibliai Dániel és Cháváuk próféta, valamint Eszter királynő is Perzsiában élt. Lássuk, hogyan főznek, miket esznek az iráni zsidók!

Napjainkban Izraelen kívül a Közel-Kelet legnagyobb létszámú, mintegy tízezer fős zsidó közössége Iránban található, közülük a legtöbben a fővárosban, Teheránban élnek. Bár viszonylagos vallásszabadságot élveznek, nem érezhetik magukat biztonságban, mert rendszeresen a „cionista Izraellel“, valamint az

„imperialista Amerikával“ való kooperációval gyanúsítják meg őket, mely tevékenység Iránban halállal büntethető. A kormány által irányított média nyíltan antiszemita. Vannak olyan foglalkozások, oktatási intézmények, illetve egyéb szférák, amelyek zsidók előtt zárva vannak. Az útlevélért folyamodó zsidókkal külön irodában foglalkoznak, és azonnal megfigyelés alá helyezik őket. Az emigráció megakadályozásának érdekében egy zsidó család tagjai nem utazhatnak együtt külföldre.

ÉVEZREDES PERZSA KONYHA

A két és félezer éves együttélés természetesen az iráni zsidók konyhájára is rányomta a bélyegét. A rizs, a darált hús, a különféle töltött zöldségek, változatos diófélék és a Selyemúton érkező, erőteljes ízű fűszerek képezik a konyhaművészet alapját. Utóbbiak közül igen jellegzetes a sáfrány, a fahéj, a petrezselyem és a kurkuma. A

CSIRKELEVES GONDIVAL

Hozzávalók:

1 egész csirke

2 fej hagyma

Só és bors, ízlés szerint

3 szárított lime, vagy ennek hiányában 1 citrom leve

¼ kk. kurkuma

¼ kg darált marha- vagy csirkehús

1 pohár csicscriborsó liszt

½ kk. őrölt kardámom

A csirkét három liter vízben feltesszük főni. Felforraljuk, a tetején képződött habot leszűrjük. Az egyik hagymát feldaraboljuk, a lime-okat villával megszurkáljuk, vagy kissé megtördeljük, hogy minél jobban kiadják az ízüket. A hagymát, a fűszereket és a lime-ot a húshoz adjuk, és egy órán át főzzük. Eközben elkészítjük a húsgombócokat. A második hagymát lereszeljük, és összedolgozzuk a darált hússal, valamint a csicscriborsó liszttel. Sóval, borssal, kardámmal ízesítjük. Kézzel alaposan összegyúrjuk a keveréket, és olajos kézzel diónyi gombócokat formálunk belőle. A megfőtt csirkét óvatosan kiemeljük a levesből, és egyenként beleeresztjük a gombócokat. Nagyjából fél órán át főzzük, eközben a megfőtt csirkét kicsontozzuk, bőrét eltávolítjuk, a húst pedig kisebb darabokra vágjuk. Ha a gombócok megfőttek, a húsdarabokat visszatesszük a levesbe átmelegedni, majd egyszerű főtt rizzsel tálaljuk az ételt. Gazdagíthatjuk a levest zöldségekkel: felkockázott krumplival, feldarabolt répával és zellerszárral.

perzsa zsidók konyhájában fontos szerep jut a babféléseknek, csicsriborsónak, lencseféléknek és a bulgornak. Jellemzőek a gyümölcsökkel – szilvával, gránátalmával, birssal, vagy aszalt szilvával, mazsolával – gazdagított húsételek, melyek, a hús magas ára miatt, elsősorban szombatonként és ünnepek alkalmával

kerültek az asztalra. Az iráni zsidók jellemzően nagy összejöveteleket rendeznek, ahol különféle hagyományos ételeket szolgálnak fel. A vendégeket pisztáciával, datolyával, dióval és mazsolával kínálják érkezéskor, csak ezután szolgálják fel a lakomát, melynek központi elemét képezik a rizses fogások.

ZÖLDFÜSZERES BORJÚHÚS

Jellegzetes perzsa húsétel. A sirázi zsidók csak fehér babbal készítik, míg a teherániak vörösbabot is tesznek bele, de előfordul az is, hogy bab nélkül főzik.

Hozzávalók:

1 nagy hagyma, feldarabolva; 3 gerezd fokhagyma, összetörve; 2 ek. olívaolaj; 1 kg pörköltöz való borjúhús; 1 kk. feketebors; 1-1 csokor friss petrezselyem és koriander; ½ csokor menta; 2 zellerszár és egy póréhagyma, finomra vágva; ½ pohár citromlé; 3 pohár víz; 5 szárított lime; 1 vörösbab konzerv, leszűrve

A hagymát és a fokhagymát az olívaolajon üvegesre pároljuk, majd hozzáadjuk a húst, és kevergetve addig pároljuk, amíg minden oldalról megbarnul kissé. Sózzuk, borsozzuk. A zöldsűszereket ledaráljuk, és a többi hozzávalóval együtt a húshoz keverjük. Felforraljuk, majd letakarva, lassú tűzön, másfél órán át forraljuk, ameddig a hús megpuhul. Míg fő az étel, rizst készítünk, és egy tűzálló edény aljára tesszük. Erre szedjük rá a forró húst, és rögtön tálaljuk.

AZ ÜNNEPI ÉTKEZÉSEK – KÖZÖSSÉGI ESEMÉNYEK

Az iráni közösségekben a szombati és ünnepnap i étkezések közösségi események. Egy-egy étkezésre nagyon sokan gyűlnek össze, családtagok, barátok. Hagyományos perzsa ételeket szolgálnak fel ezeken a lakomákon: rizs-alapú egytálételeket és friss gyümölcsöt. A szombati lakomák elmaradhatatlan része a gondi: darált bárány-, borjú-, vagy csirkehúsból készült gombóc, melyet csirkeleves betétjeként, vagy előételként szolgálnak fel. Utóbbi esetben ízletes kenyeret adnak hozzá, és friss zöldsűszerekkel, például mentával, vagy bazsalikkommal gazdagítják.

A hagyomány szerint a gondi a teheráni zsidók étele volt egykor, és tőlük terjedt el egész Iránban. Összetevői között a fent említett darált húson kívül általában csicsriborsóból készült liszt, hagyma, őrölt kardámmom és só szerepel.

Peszáchkor az askenázi hagyományoktól eltérő chárszetet készítenek: dióból, szárított gyümölcsökből, gránátalma levéből, banánból áll, és ezt, az egyiptomi

rabszolgaság éveire emlékeztető keveréket kardámmommal fűszerezik. Peszách utolsó ünnepnapjának kimenetele után joghurtból, zöldsűgekből, mentából és kenyérből álló vacsorát fogyasztanak. Mivel régen nem volt peszáchra kóser tejtermék Iránban, az a szokás alakult ki, hogy az ünnep ideje alatt nem esznek tejes ételeket.

SZIRUPOK, ASZALVÁNYOK ÉS AZ ARAK

Az iráni zsidók előszeretettel használnak gránátalma szirupot az ételeikben. Ez – magában használva – kesernyés aromát kölcsönöz az ételnek, míg cukorral keverve különleges, édes-savanyú ízt ad. Ezt a savanyú gránátalmából készült, sűrű, sötétbarna szirupot használják például sült kacsamell ízesítéséhez, de kipróbálhatjuk bármilyen húséttel, hogy különleges ízharmóniát érjünk el.

Ugyanilyen jellegzetes összetevő a szárított lime, mely savanykássá teszi az ételeket. Belseje barna, és ha megszurkáljuk, vagy megtördeljük, csodálatosan hívo-

DRÁGAKÖVES RIZS

A rizs a perzsa zsidó gasztronómiában azt a szerepet tölti be, mint az askenázi konyhában a krumpli. Számtalan változatban készítik, főzik, gőzölik, és ez képezi az étkezések jelentős részének alapját. A chelo és az edény alján összeálló rizs, a tadig az iráni konyhaművészet ismert fogása. A drágaköves rizs ennek az alapanyagának egy másik, szintén igen nagy népszerűségnek örvendő felhasználási módja. Gyakran szolgálják fel esküvőkön, megrakva kis darabokra vágott, ropogósra sült csirkével.

Hozzávalók:

½ kg basmati rizs; 3 ek. só; 2 narancs héja, lereszelve; ½ pohár cukor; ½ pohár szárított meggy és szárított tőzegáfonya (használhatunk helyette szárított sárgabarackot és datolyát is, ezeket aprítsuk fel); 5 ek. olaj; ¼ kk. őrölt sáfrány; 1 pohár blansírozott mandula; egy marék feldarabolt pisztácia (opcionális)

A rizst megmossuk, és egy evőkanálnyi sóval legalább egy órán át áztatjuk. Ezalatt a narancshéjat finomra reszeljük, és nagy mennyiségű vízben fél órán át főzzük, majd leszűrjük. A cukrot 1/3 pohár vízzel felforraljuk, majd hozzáadjuk az előzőleg vízben megfőzött héjat, és 20 percen át forraljuk kis lángon, utána leszűrjük. A szárított gyümölcsöket is beáztatjuk egy negyed órára. A beáztatott rizst leszűrjük, 2 liter vizet felforralunk, hozzáadunk 2 evőkanál sót, majd beleöntjük a rizst. Ha újra felforrt a víz, további nyolc percen át forraljuk, majd apró lyukú szűrőn leszűrjük, akárcsak a tésztát. Ezután az olajat a sáfránnyal együtt összekeverjük egy lábosban, belekeverjük a rizst és a narancshéjat, valamint a többi hozzávalót, és összedolgozzuk, hogy a sáfrány mindenhol egyformán sárgára színeze. A lábost lefedjük, és nagyon alacsony lángon puhára főzzük a rizst.

gató illatot áraszt. Elsősorban levesek és húskételek ízesítője. Saját magunk is elkészíthetjük: ha a napon hagyjuk száradni, vagy a meleg fűtőtestre tesszük, néhány nap alatt barnák lesznek, súlyuk szinte teljesen eltűnik, és megkocogtatva üresen kongó hangot hallatnak.

Az iráni zsidók maguk főzték a jellegzetes közel-keleti pálinkát, az arakot. Míg Szíriában és Libanonban

szőlőből készült és ánizzsal ízesítették, addig Iránban céklamelaszt és mazsolát, vagy cseresznyét használtak, és többek közt édesköménnyel, vagy ánizzsal ízesítették. Sokszor került citromhéj is az üvegbe, hogy még ízletesebb legyen az ital.

Cikkünk mellé ezúttal egy teljes étkezésre való perzsa zsidó receptet gyűjtöttünk össze.

HADZI-BADAM

2 pohár darált blansírozott mandulát alaposan összedolgozunk ¾ pohár cukorral, 2-3 csepp vaníliakivonattal, 1 teáskanál őrölt kardámmal és egy kis tojásfehérjével. Egy evőkanálnyi rózsavizet is adhatunk hozzá. Ha a massa összeállt, diónyi darabokat lecsípve a keverékből, kis, kerek süteményeket formázunk, és magas hőmérsékleten (220 fok) 8-10 perc alatt készre sütjük. Hagyjuk teljesen megkeményedni, mielőtt levesszük őket a sütőpapírról.

Az Álder Rebbe csodatétele

DÉNES ANNA MESÉJE

Kemény világ járta Oroszországban, a cár sok embert, és köztük sok zsidót vetett börtönbe. Nem kellett hozzá sok: egy szó, egy mozdulat elég volt ahhoz, hogy valaki börtönbe kerüljön. A ljádi Sneur Zálmán rabbi, akit Álder Rebbe néven is ismernek, elhatározta, hogy pénzt gyűjt ártatlanul börtönbe vetett zsidó özvegyek és árvák kiszabadítására.

Maga köré vette tanítványait, és elindult. Először egy olyan városba ment, ahol lakott egy nagyon gazdag zsidó ember – nevezzük őt Chájimnak –, aki azonban arról volt nevezetes, hogy hiába kértek tőle bármiféle fontos ügyre pénzt, senkinek egy lyukas garast nem adott, csak egy rozsdás pénzdarabot. Azt aztán mindenki visszautasította. Így aztán a koldusok, akárcsak a szegény sorsúak számára gyűjtő rabbi, megtanulták, hogy az ő háza táját el kell kerülni.

Amikor Sneur Zálmán rabbi megérkezett a városba, a zsidó közösség vezetői tisztelettel fogadták őt. A vendég arra kérte őket, hogy két rabbi csatlakozzon hozzá, és menjenek el együtt a gazdag, ám zsugori Chájim otthonába. A közösség vezetői közül senki sem akart hozzá csatlakozni, az Álder Rebbe azonban nem adta fel, és végül ketten beleegyeztek abba, hogy elkísérik.

Másnap délután a rebbe és két kísérője Chájim palotája előtt álltak. Már éppen be akartak kopogni, amikor a rebbe hirtelen a másik kettő felé fordult, és arra kérte őket, hogy bármit is látnak vagy hallanak, egy szót se szóljanak. Meg is ígérték, és bekopogtak. Pár pillanattal később már a tágas előszobában várakoztak, és csakhamar meg is jelent a házigazda, kezében egy kis bársonyszákcokskával.

A rebbe mesélt a gazdag embernek az ártatlanul fogva tartott zsidók sanyarú sorsáról, és arról, hogy ha megfelelő összeget sikerülne összegyűjtenie, szabadon engednék őket. Chájim a fejét csóválva hallgatta Sneur Zálmán rabbit, majd így szólt: „Szomorú történet, valóban. Özvegyek és árvák fogságban? Nahát, nahát. És a zsidó nép szenvedései! Mikor ér már mindez véget? Tessék, rabbi, fogadja szerény h o z z á - járuláso-mat!” – azzal átnyújtotta a rebbének a rozsdás pénzermét.

A zsu-

gori házigazda legnagyobb meglepetésére a rebbe elégedetten vette át az értéktelen pénzt. Melegen mosolygott Chájimra, és óvatosan a zsebébe dugta az érmét. „Köszönöm, uram. Kívánom, hogy az Örökkévaló áldása kísérje és védje Önt minden útján.” A rebbe ezek után annak rendje és módja szerint kiállított egy igazolást arról, hogy átvette a pénzt, az irat végére további áldásokat írt fel, majd felállt, a gazdag embernek mélyen a szemébe nézve még egyszer köszönetet mondott az adományért, és jelzett a kísérőinek, hogy induljanak. „Még sok pénzt kell összegyűjtenünk ma” – mondta, azzal az ajtó felé indult.

Ahogy az ajtó becsukódott mögöttük, a két rabbi kérdőre vonta az Álder Rebbét, hogy miért fogadta el ilyen nagy alázatossággal a hasznavehetetlen pénzdarabot, amit bárki más visszautasított volna. „Ne forduljatok hátra, és ne szólaljatok meg” – suttogta nekik válaszul a rebbe, és nyugodtan folytatta útját. Egyszer csak a kapu nyikordulását hallották a hátuk mögött: „Rabbik, rabbik, jöjjenek vissza egy percre” – hangzott a gazdag Chájim hangja. „Kérem, jöjjenek vissza!”

Nem sokkal később a három férfi ismét a gazdag ember fogadószobájában ült, Chájim pedig nyugtalanul járkált előttük fel-alá. „Pontosan mennyi pénzre is volna szükség?” – kérdezte. „Nagyjából ötezer rubelre” – felelte az Álder Rebbe. „Itt van hát ezer” – mondta Chájim, azzal átnyújtott egy hatalmas köteg pénzt. A rebbe hálásan megköszönte, és egy még sokkal szebb iratot állított ki, mint korábban, arról, hogy átvette a pénzt, és hogy miféle jókkal áldja meg a férfit. A Snéur Zálmánt kísérő rabbi fel sem mertek pillantani ámulatukban.

„Csoda történt” – suttogta egyikük, amint ismét elhagyták a palotát. A rebbe azonban ismét figyelmeztette, hogy ne szóljon egy szót sem. Még ki sem értek az utcára, a ház ajtaja hamarosan ismét nyílt mögöttük: „Rabbik, rabbik, megdöntöttem magam, kérem, jöjjenek vissza ismét, hadd mondjak még valamit” – kérlelte őket Chájim. „Elhatároztam, hogy kifizetem az egész összeget, mind az ötezer rubelt, tessék, fogadják el.” Így is történt, Sneur Zálmán rabbi két kísérőjével és egy óriási csomó pénzzel távozott a hírhedt zsugori otthonából.

„Kérem, rebbe, magyarázza el, hogyan történhetett ez. Ez a fukar ember soha senkinek nem ad többet a rozsdás pénzdarabnál.” Az Álder Rebbe így felelt: „Nem zsugori az öreg Chájim, egy zsidó lélek sosem lehet zsugori. De hogyan is vágyakozhatna arra, hogy adakozhasson, ha soha nem tapasztalhatta meg az adakozás örömét? Ahányszor csak oda akarta valakinek adni a rozsdás pénzt, mindig visszadobták neki. Én hálásan elfogadtam azt is, Chájim pedig végre megtanulta, micsoda öröm adni. Csoda hát, hogy az egész összeget kifizette végül?”

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR EZRA

Avri Gilad: A MEGSZÁLLÁS 50 ÉVE

Avri Gilad izraeli médiaszemélyiség, író és színész. Pályafutását a nyolcvanas években az izraeli katonai rádiónál kezdte. Blogjában őszintén vall a „celeb-lét” lelki aspektusairól és spirituális útke-reséséről. Az alábbiakban olvasható írását facebookos megjelenése óta sokan idézik. Kegyetlen őszinteséggel és önreflexióval fogalmazza meg, mit is jelent a megszállás (az emberek feletti hata-lomgyakorlás) az erősebb fél oldaláról. RÓNA ÁSER FORDÍTÁSA

Utálok a megszállást*. Utálok a másik ember életét korlátozni. Utálok, amikor az én nevemben elnyomják a palesztinokat, és alig tudom elviselni a gondolatot, hogy a közelemben olyanok élnek, akik nem szabadok.

Az izraeliek többsége utálja a megszállást. A megszállás rosszá tesz minket, megrontja a katonáink lel-két, kitörölhetetlen nyomokat hagy a tudatukban. A megszállás rontja az ázsiókat a világban, muníciót ad ellenségeink kezébe. A világszerte tapasztalható gyűlölködés az izraeliek ellen szenvedést okoz nekem, sokkal jobban szeretnék elfogadott és közkedvelt lenni.

A megszállás belülről bomlaszt minket, a jobb- és baloldal közötti ellenségeskedés megmérgezi az éle-tünket, a nyilvánosságot, a politikát, a gazdaságot, a kultúrát. Mindenhol ott van ez a megszállás, nincs értelme elfordítani a tekintetünket, vagy letagadni. A megszállás egy vérző, nyílt seb a szívünkben, még azon kevesek szívében is, akik támogatják.

De aki azt hiszi, hogy a megszállás azonnali meg-szüntetése a megoldás – téved. A megszállás már any-nyira fáj neki, hogy még rossz gyógyszert, placebót is hajlandó bevenni, csak már múljon el.

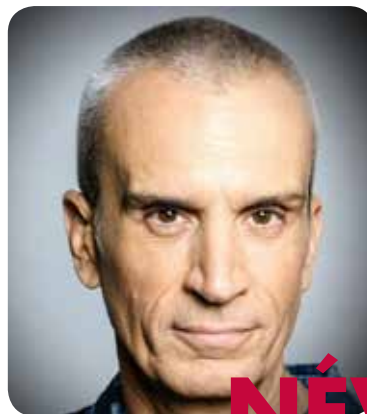
A megszállás fölött érzett fájdalom ellenére nem gondolom, hogy a jelen pillanat alkalmas lenne a meg-szüntetésére. Legnagyobb sajnálatomra arab szomszédaink többségének a világnézete már vagy száz éve változtatlan; egy meghaladott világnézet, ahol a gyilkosság a megoldás minden problémára: otthon, a családban, a szerelemben, a nemi orientációban, a közösségben, az országban, a politikában, a vallásban.

Vagy én, vagy te.

Emiatt gondolom, hogy a megszállás szükséges, a fenntartásáért fizetett, egyre növekvő ár ellenére is. Vagy megszállva tartjuk őket, vagy meghalunk. Ennyire egyszerű.

Sarokba vagyunk szorítva: épelméjűségünkkel fize-tünk – mint nép – életben maradásunkért. Ez a kegyet-len alku. Mi magunk, izraeliek vagyunk a megszállás áldozatai, amely elszívja az erőnket, fiaink és lányaink legjobbainak életét, a pénzünket, státuszunkat és lehe-tőségeinket a világban.

Ötven évvel ez után a kegyetlen alku után ki lehet mondani nyíltan az igazságot. A megszállás addig nem ér véget, amíg a palesztinok világnézete nem változik meg, ebben a nemzedékben, vagy valamikor a jövőben. A meg-

NÉVJEGY

AVRI GILAD

- SZÜLETETT: 1962
- FOGLALKOZÁSA: médiaszemélyiség, író, színész
- CSALÁD: 3 gyermek édesapja

szállás nem ér véget, amíg a Közel-Keleten a szélsőséges iszlám továbbra is betölt minden vákuumot pszichopati-kus őrjöngésével. Addig tovább folytatjuk a megszállást, tovább fizetjük az árat és tovább maradunk gyűlölte-k. A változás bennük fog elkezdődni – most, vagy száz év múlva. Minden változásra való kísérlet a mi részünkről kudarcrá van ítélve. A létező legnagyobb kudarcrá.

A vita tárgya ötven év megszállás után sajnós az, hogy hogyan folytassuk a megszállást, nem pedig az, hogy hogyan hagyjuk abba. Hogy folytassuk a meg-szállást úgy, hogy megőrizzük az emberi méltóságot, az alapjogokat, az élethez való jogot – mind a meg-szálltét, mind a megszállóét. Miképp alkossunk olyan lelkeket, akik, ha eljön a nap, képesek lesznek megálljt parancsolni az örületnek, és előlről kezdeni.

Bárcsak megérnénk, hogy a saját szemünkkel lássuk, amint a megszállás okafogyottá válik, és mintegy ma-gától megszűnik.

* A „megszállás” kifejezés alatt az emberek feletti hatalmat értem és nem a földterület feletti uralmat.

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? – Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielevezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ra, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban – a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok – színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban – mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat – elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” – invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

בס"ד

Jelentkezz hozzánk!

bölcsőde – óvoda – általános iskola

Ezek vagyunk mi:

- Kétnyelvű képzés anyanyelvi pedagógusok segítségével
- Korosztályonként differenciált, kis létszámú csoportok / osztályok
- Pozitív megerősítést hangsúlyozó nevelési módszerek
- Segítő szakemberek biztosítása: fejlesztőpedagógus, logopédus, mozgásterapeuta
- Pozitív zsidó identitás kialakításának elősegítése
- Napi négyzseri étkezés: friss, ízletes, helyben készült kóser ételek
- Napirendbe épített különórák

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu

Bét Menáchem Héber–Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda, Bölcsőde

1074 Budapest, Dohány utca 32-34.

☎ – +36 1 781 4760; +36 70 379 1250

SUN & FUN JEWISH DAYCARE

08.06-31.
NYÁRI ANGOL NAPKÖZI

בס"ד

Jelentkezz most!
alefkids1@gmail.com
www.alefkids.hu
+36 30 545 1864

NE CSAK
TANULJ,
BESZÉLJ IS
ANGOLUL!

CHABAD LUBAVICZS SZELLEMEBEN

ÚGY, MINT OTTHON!